БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген.

1967 ч. НОЯБРЬ 12 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 268 (6904).

Өртээ 4 көп.

АНЫЯКТАРНЫ ДЕТКИИР, БИЛИГ-БИЛЕ ЧЕПСЕГЛЭЭР

Чаа беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXIII съездизиниң Директиваларында тодаргайланы-биле, аныяктарның бүгү-ниити долу ортумак билигже шилчилгези бо беш чылда колдуунда доозулган турар ужурлуг. Бо төөгүлүг сорулганы шиитпирлээринің эргежок чугулазы улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга сес классан-даа бедик билиглиг хөй-хөй кадрларның негеттинип турары-биле тайылбырлаттынар. Чүге дизе, болур-чогуур ниити билиглиг болгаш профессионал белеткелдиг кадрларның чедишпезинден, чамдык таварылгаларда бүдүрүлгелерни техника талазы-биле чаартырынга бергелер-даа таваржыр, чаа бүдүрүлге күчүлерин шиңгээдип алырының хуусаазын уламдыктырар байдалдарга-даа чедирип келгилээр болгай. Оон ынай ындыг чылдагааннар бүдүрүлгеге үрей кылыр чоруктуң үнүп келириниң бир үндезини болбушаан, ында ажылдап турар кижиниң билииниң кызыызының хараазы-биле технологтуг чорудулгаларга хажыдыышкынны болдурар ийикпе, чамдыкта улуг үнелиг дериг-херекселдерни үреп-даа каар чорукка чедирер.

Мынчангаш кижи бүрүзү ортумак билигни чедип алырын боттандырары бүдүрүкчү күштернің улам ыңайты хөгжүлдезинин, коммунистиг экономиканы тургузарының өнгелделеринге үндезилеттинген бүгү-ниити ужур-дузалыг айтырыг болур.

Мону шиитпирлээринге бистин республикада ажылдап турар аныяктарның бот-өөредилгеге болгаш кежээки школалары, профтехучилищелер болгаш өске-даа өөредилге черлери улуг рольду ойнап турар. Чижекке Таңды районуң «Тиилелге» совхозунда өөредилге комбинадын алыылы. Аңаа эрткен беш чыл дургузунда он классты — 95, сес классты — 108 аныяктар доосхан, трактористнин болгаш комбайнерлериң тускай мергежилдерин 72 кижи чедип алган, 66 кижи үшкү класстың чоларылары болганнар. Ынчаарга ол комбинаттың баазазынга 170 кижи боттарының бүдүрүлгечи мергежилин бедиткен. Бо өөредилге чылында ында 122 кижи хаара туттунган, оон директору Хертек Бинов ажыл-хереки билдиглиг удуртуп турар.

Республиканың ол тараалаң ажыл-агыйынга ындыг өөредилге черин тургусканы көдээ ажыл-агыйга тускай мергежилдиглерни белеткээринге көскү ужур-дузалыг болган, кадрларның ажылга ызырынмас—бажыңбалгат дээш өске-даа чылдагааннар ужурундан үнер-кирер чоруун эвээжеткен, техника дериг-херекселдериниң ажаалга, камналгазы-даа экижээн.

Ынчаарга бо ышкаш комбинат «Сүт-Хөл» совхозтуң баазазынга ийи чыл дургузунда ажылдап келген. Ол чорук көдээге аныяктарның өөредилгезин организастаар херекке көскү салдарлыг болганын борта демдеглээр херек. Ындыг турбуже совхоз баштаар чери ол чүктү оон ынай «чүктээринден» аартыксынчык бе, ВЛКСМ комитединиң тайбың «чөпшээрежилгези»-биле хаггаш, оон орнунга заочный консультация пунктузуң тургускан. Мооң-биле канчан чөпшээрежирил? Партком ол айтырыгны моон соңгаар канчаар көөр деп турарыл?

Ол ышкаш «Чыраа-Бажы», «Найырал» совхозтарның баазаларынга үстүнде дег өөредилге черлерин ажыдарын шиитпирлээн турган. Ында ВЛКСМ комитеттеринин, ол совхозтарның парткомнарының, дирекция черлериниң далаш чок таваарлаашкынындан оларны ам-даа ажытпаан. Чаңгыс Чаа-Хөл суурнуң аныяктарындан безин 70 ажыг кижи сес классты доосхан хиреде-ле олар ам ийи чыл дургузунда өөредилгеже хаара туттунмайн турар. Бир эвес аңаа өөредилге комбинадын ажыдарын чугулалап көрген болза, оларның чамдыктары кандыг-бир мергежилди чедип апкан турары чиргиниг чок.

Оон ангыда аныяктар ниити билииниң деңнелин бедидерин кежээки болгаш бот-өөредилге хевирлери-биле чедип алырының аргалары бистеп бар. Ынчаарга чаа өөредилге чылында кежээки болгаш бот-өөредилге школаларына 5000 кижини хаара тудар сорулганы салган болгай бис. Ол план ам-даа 200 кижиге чедир күүсеттинмээни чер-черде партия, совет, комсомол органнарын дувуреттейн турар. Ылаңгыя аныяктарны кежээки школаларже хаара тудар талазы-биле ажыл Эрзин, Өөрү, Бин-Хем районнарда бо чылын черле дүвүренчиг. Эрзин кежээки школаларның парталарының артынга 80 кижини олуртур турган болза, херек кырында чүгле 26, Өөрүнүң — 52, Бин-Хемниң төвү Туран хоорайнары оон-даа күдү — кежээки школага чаарби хире-ле кижи кээп өөренип турар.

Мооң мурнунда чылдан чылче эки үлегерлиг ажылдап келген чамдык кежээки школаларның ажылдавайн турары канчап-даа таарышпас. Чижээ, «Улуг-Хем районнуң Ак-Төруг оорда кежээки школа 1965—66, 1966—67 өөредилге чылдарында бүгү тала-биле бедик деннелге ажылдап келген болза, ам бо чаа өөредилге чылында октябрь 1-ден эгелээр турган, бо хүннерге чедир сураг барды» деп дыңнаткан чагаа редакцияга келген. Мооң-биле кады ол чагаанның автору Ак-Туругнуң аныяктарының мурнуку чылдарда дег, изиг күзел-биле өөрениксен турарын, бо талазы-биле дуза көргүзерин районнуң улус-чырыдыышкын килдизинден, СЭКП райкомундан, совхозтуң парткомундан, ВЛКСМ комитединден дилээн. Дилег чөптүг, негелдени хандырарының хемчээн дарый алыр херек.

Аныяктарның бот болгаш кежээки школалар системазынга өөредилгени ара каары чылдан чылче аарыгзыг чорук болуп артпышаан. Чижээ, эрткен чылын кежээки школаларга чыл эгезинде 5219 ажылчын болгаш көдээ аныяктар өөренип кирген болза, оларның 1096-зы өөредилгезин ара кагган. Оон чылдагааннары өөренип турарларның-даа, ажыл-агый удуртукчуларының талазындан-даа (узун хуусаалыг командировкалар дээн чергелиг) болгулаар. Бо чылын ону болдурбазын амдыгааштан бодаар херек.

Черле ынчаш комсомолчуларның болгаш аныяктарның идей-политиктиг кижизидилгезинге чедиишкин оларның ниити билииниң деннелин улам бедиткенинден хамааржыр. Борта хамаарыштыр В. И. Ленин билиг чок кижи политикадан дашкаар турар деп айтып-даа чорган. Ынчангаш аныяктарның ниити билииниң деннелин бедидер сорулга-биле ийи чыл бурунгаар ВЛКСМ ТК комсомолдуң политчырыдыышкын четкизинге аныяктарның сонуургалының, билииниң деңнели-биле янзы-бүрү болгумнерни, политиктиг клубтарны болгаш семинарларны организастаарының эгезин салган. Ниити-билигни бедидеринге өөредилгениң ол хевириниң улуг ужур-дузалыын эрткен чылдарның практиказы бадыткаан. Чижээ, 1966—67 өөредилге чылында комсомолдуң политчырыдыышкын четкизинге тургустунгулаан ындыг болгумнерге, политиктиг клубтарга болгаш семинарларга 9000 ажыг кижи өөренип турган болза, бо чылын ол санның 10 мун дыка ашканы, болгумнернин, клубтарның улам немешкени аныяктарның билигже чүткүлүүнүн херечизи болур.

Ынчалза-даа чамдык черлерде аныяктарның политиктиг өөредилгезинче парткомнарның талазындан чогуур кичээнгей салбайн турарының барымдаалары ам-даа бар. Чижээ, Бин-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозта комсомолчулар безин 130 ажыг хирезинде, оларның иштинден кымның кайда өөренип турары чоокка чедир-ле биллинмес болганын хыналда илереткен. Аныяктарның өөредилгезин организастаар ажылды база шушпен улуттанны дээш ВЛКСМ райкомунуң ийиги секретары Виктор Некрасовту ажылындан хостаан. Ол ышкаш Бин-Хемниң «Хадың» колхозта, «Өөк» совхозта аныяктарның политиктиг өөредилгези чогуур негелдеге чедир тургустунмаан. Мындыг байдалдар партия райкомнарының хүн бүрүде хайгааралындан кажан-даа дашкаарлавас ужурлуг.

Эрткен чылын СЭКП Тыва обкомунуң бюрозунга Барыын-Хемчикте аныяктар өөредилгезинің байдалын чугаалашкаш, чогуур доктаалды үндүрген болгай. Ол доктаалдың күүселдези дээш бүгү парткомнар ам-даа боттуг хемчеглерни ап чорудар, аныяктар билиг чедип алзын дээш оларны деткиир ужурлуг.

Чурукчу В. К. Цыплаковтуң «Октябрь» деп чуруу. Ону Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнга тураскааткан, юбилейлиг Бүгү-эвилел уран чурулга делгелгезинде көргүскен.

ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА

МИЛЛИАРД КИЛОВАТТ-ШАК ЭЛЕКТРОЭНЕРГИЯ

Аму-Дарья аксының энергетика чүрээ—Тахиа-Таш ГРЭС-ин ажыглалга киирген хүнүнден бээр оон ажылдап үндүрген электри күжү ынча хемчээлдиг болган. Ам ында эң улуг, бешки турбина агрегадын эптеп тургузары дооступ турар. Оон күчүзү—чүс муң киловатт.

ЗАРАФШАННЫН ДЕМИР-БЕТОН «ХУВААКЧЫЗЫ»

Узбекистанда эң улуг суг белдирлериниң бирээзи —Зарафшан хемде Ак-карадарикпин белдирин тудуп эгелээн. Секундада 700 кубометр суг эрттирер кылдыр таарыштыр санаап каан күштүг ол суг белдири Зарафшанның суун магистраль каналдарынче хуваап бээр.

ЧЫЛДА ИЙИ ДҮЖҮТ

Туркмениянның Ашхабад районунуң ажыл-агыйлары орай быжар кукуруузазын ажаап алырын дооскан. Мал чеми болур культура дүжүдүн ам ийи удаа ажаап алганы ол. Баштайгы дүжүт июньда-ла ажаап алдынган.

Каракум каналын дургаар Аму-Дарьяның суу чедип келирге, районнуң малчыннары мал чеми болур культуралар тарыыр шөлүн ийи катап калбарткаш, кукуруза биле соргонуң дүжүдүн чылдың-на ийи катап ажаап ап турар апарган.

КҮСКҮ КЫЗЫЛ-ТАС ТАРЫТТЫНГАН

Казахстанда күскү тарылга доозулган. Кызыл-тас биле кен-тарааны нургулайында чайын аңдарган черлерде бирги болгаш ийиги чергелиг үрезиннер-биле тараан. «Безостая-1» кызыл-тасты, мооң мурнундаазы-биле бир демей улуг шөлдерде тараан, ук шөлдериң чамдыызында «Мироновская-8» кызыл-тасты база тараан.

Кышка белеткел

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң Чыргакы салбырының Хову-Аксы деп черде сүтбараан фермазының коллективи кыштаглаашкынга эки белеткенген. Кажааларын септеп, ишти, даштын малгаштааш, чугайлаан. Ферманың девискээрин аштап арыглаан. Саанчыларның, кадарчыларның бажыңнарын чылыглаан.

Фермада мал чемнериниң курлавырын тургускан.

Салбырның Улуг-Ховуда хойжулары кышка удур белеткелди база эки чоруткан. Кыштагларда кажааларны, чурттарга бажыңнарын септеп чылыглаан болгаш чедир кыдыңмаан үүлдерни белеткээри үргүлчүлеп турар.

Мал чемнерин кыштагларже сөөртүп турар.

ДЕПУТАТТАРГА ДЫҢНАДЫГ

1967 чылдың ноябрь 29-та хүндүскүнүн 4 шакта СЭКП Кызыл хооркомунуң хуралдар залынга Кызыл хоорай Совединиң ээлчеглиг бешки сессиязын чыылдырар.

Сессияга 1968 чылда улус ажыл-агыйының планын бадылаар болгаш 1968 чылда хоорайның бюджедин бадылаар дугайында айтырыгларны чугаалажыр.

Октябрьның орук-чолу

Мээң Совет Төрээн чуртум,
Бежен харлаан хүнүң-биле!
Венерага чедир үшкан
Мээң чонум, байыр-биле!

Октаргайвыс—Россиявыс,
Оглун, кызыл ошкап тур бис.

Бергелерге торулбайн,
Бежен чылда тиилеп чаяап,
Мээн маадырым — Октябрым,
Бедиктерден харап тур сен.

Орук-чолуң тиилелгелиг,
Оңмас алдар шыпкан чыдыр.

Төрээн чурттум эрткен оруу
Төөгүлүг, маадырлыг-дыр.
Оран-чурттар ону дөзеп
Оон соонган базып орлар —

Октябрьның орук-чолу —
Ораннарга шолбан болган.

Социализм — коммунизм —
Чолувус бо, кежиивис бо.
Совет чуртум, совет чонум
Чоргаарланыр күчүвүс бо —

Чогум-на чон чаяап тиилээн,
Чолу чогаан оруу бо-дур.

Леонид ЧАДАМБА.

Дашидоржийн НАЦАГДОРЖ. Моол чогаалчы.

ОКТЯБРЬ

Он чеди чылдың ноябрьда
Октябрьның хувискаалы
Өртемчейте эң-не баштай
Өөскүп үнгеш, тииледи.

Ажылчын-даа, тараачын-даа
Алыс чурттун өөлеп алган,
Магалыг хүн херелинге
Маска, кадыыр чайнай берген.

Кызыл тук-даа Урат ажыр
Кызаңнадыр кивскип үнгеш,
Талыгырны чырыктылап,
Дарлатканнар чүрээн өөрткен.

Делегейниң кулаа-даа
Хосталганың ырын дыңнаан,
Делегейниң караа-даа
Хувискаалдың чырыын көргеп.

Ада башкы Ленинниң,
Ажылчы чон холунуң-даа
Өөрединиң херели ол,
Өөскүткен үүлеп ол.

ДӘЭДИ ШАҢНАЛ

Пермь областың ажылчы чоннарын коммунистиг ёзуга кижизидер, ажылагый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын күүседиринче оларны мобилизастаар талазы-биле үре-түннелдиг ажылы дээш база бирги номерининг үнген хүнүнден бээр 50 чыл болганы-биле холбаштыр СССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму ноябрь 10-да Чарлыы-биле **областың «Звезда» солунун Күш-ажылчы Кызыл тук орден-биле шаңнаан.**

(СЭТА).

Узбек хөвеңчилериниң салыышкыны

Узбек ССР-ниң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери Улуг Октябрьның 50 чылынга алдар кылдыр чарышпышаан, хөвеңнин бедик дүжүдүн өстүрген болгаш күрүнеге чиг хөвеннги садар планын чедиишкиннинг күүсеткен.

Республиканың хөвенчилери белеткел черлеринге 3 миллион 800 мун тонна хөвеңни кирген, оон иштинден 82 хуузу бирги сорттун хөвени болган. Хөвең ажаар машиналар-биле 1500 тоннаны ажааган, азы планын 110 хуу күүсеткен.

Күрүнеге хөвең садары үргүлчүлеп турар.

Чүректиң ханызындан беседа

1967 чылдың ноябрь 10-да Кремльге СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнуң байырлалынга киришкен фронтунуң ТК-ның Президиум кежигүнү Данг Чан Тхи баштаан Мурнуу Вьетнамның Хосталгазының Национал фронтузунуң төлээлерин хүлээп алган.

Беседаның үезинде Мурнуу Вьетнамның Хосталгазының Национал фронтузунуң төлээлериниң баштыңы Данг Чан Тхи төрээн чурттуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, америк империалистерниң чепсектиг холгаарлаашкынынга удур мурнуу-вьетнам улустуң демиселиниң дугайын чугаалаан.

Америк кемниг агрессияга удур Мурнуу Вьетнамның улузунуң маадырлыг демисели бүгү совет улусту магададып турар болгаш Мурнуу Вьетнамның патриоттарының чөптүг хөрээ тиилээр дээрзинге ханы бүзүрелди А. Н. Косыгин СЭКП ТК-ның болгаш СССР-ниң чазааның өмүнээзинден Мурнуу Вьетнамның Хосталгазының Национал фронтузунуң төлээлеринге медеглээн. Совет Эвилели мурнуу-вьетнам улустуң маадырлыг демиселинге бүгү-ле эргежок чугула деткимчени моон соңгаар-даа көргүзер деп, А. Н. Косыгин Мурнуу Вьетнамның Хосталгазының Национал фронтузунуң төлээлекчилеринге бүзүреткен.

Беседа чүректиң ханызындан, эш-хуузунуң байдалынга эрткен.

(СЭТА).

Ак-Довурактың төп септелге-механиктиг мастерскаязында Анатолий Викторович Вербитский токарь мергежилдиг ажылдап турар. Болунуп ынак мергежилинге күзел-чүткүлүүнден хүн бүрүнүн нормазын чүгле эки шынарлыг, 120—130 хуу күүседип турар.

Ак-Довурактың тулугларынга идепкейлиг киржип келгенинден Анатолий Викторовичиге коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп атты тывыскан. Коллективтин бүдүрүлге онаалгаларын күүседиринге шалыпчы ажылы дээш ону каш удаа өртектиг үүлдер-биле болгаш мактал бижиктер-биле шаңнаан.

ЧУРУКТА: А. В. Вербитский.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Найысылалдың хоочун бүдүрүлгелериниң бирээзи Кызылдың алгы заводунуң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары Октябрь революциязының байырлалын, республиканың бүгү үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери-биле бир дөмей, күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннер-биле демдеглеп эрттиргеннер. Бо чылдың бүдүрүлге планын декабрь 5-те күүседир, пландан ажыр 2500 эш кидис болгаш 5000 эш хөм идиктерни белеткээр деп хүлээлге салдынган турган.

Байырлал мурнунда үнүп турган радио дамчыдылгаларындан болгаш солуннарның арыннарындан бистиң бүдүрүлгевисти мурнакчы бүдүрүлгелериниң аразында санап тургаш, чыл планын хуусаа бетинде күүсеткенинге холбаштыр хоорайның удуртур органнарының байыр чедиргенин «Шынның» номчукчулары дыңнаан боор. План күүсеткен-даа болза, заводтуң ажыл-чорудулгазында чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар ам-даа хөй. Чиг-эт болгаш материалдарның чедишпейн турганындан тус-тус бараннарны ассортимент аайы-биле күүседиринге улуг четпестер турган. База-ла оон уламындан бүдүрүлгениң деңдески ажылдаарынга таарымчалыг байдал тургустунмайн турган.

Ынчалзажок ажылга саат ужураштырып турар четпестерни ажып эртер, хожудаңгай цехтерни шефке алыр талазы-биле администрация чери, партия болгаш хөй-ниити организациялары боттуг хемчеглерни ап чорудуп келген. Тус-тус ажылчыннарның, цехтерниң болгаш бригадаларның аразында социалистиг чарыш чыл эгезинден бээр кажангызындан-даа артык массалыг болгаш дээштиг бооп келгенин демдеглээр херек. Ындыг болбастың аргазы чок. Төрээн чуртка хөй продукцияны бээр, юбилейлиг чылда эң эки ажылдаар дээн күзел кижи бүрүзүнге хайныккан турган. Ынчангаш социалистиг чарышты алачайгаарлаашкынның байдалынче киирбейн, оон эң-не массалыг, көрүштүг болгаш үре-түннелдиг болурун чедип алыр дээш болдунар-ла хемчеглерни ап келген бис. Коллективтиң партия организациязы администрация болгаш хөй-ниити организациялары-биле кады социалистиг чарыштың түннелдерин айыткан хуусааларында үндүрүп, мурнакчыларны шаңнап, мактаарындан аңгыда, политмассалыг ажылды эжижиде ринче, заводтуң девискээринден эгелээш бүдүрүлгениң культуразын бедидеринче улуг кичээнгейни салып келген. Күш-ажылдың чаа неделязынче шилчээнивис-биле чергелештир, ажылчыннарның культурлуг дыштанылгазын организастаарынче база-ла кичээнгей салдынып келген.

Бо бүгү коллективтиң бүдүрүлгечи ажыл-чорудулгазынга эки салдарны чедирген. Кызылдың алгы заводу юбилейлиг чылдың бүдүрүлге планын ниити продукция талазы-биле октябрь 5-те, социалистиг хүлээлгезинде айыткан хуусаазындан ийи ай бурунгаар, күүседипкен. Чүгле эрткен 9 айларның дургузунда безин завод керээ чарган садыг организацияларынга 46 муң эш кидис болгаш 33 муң эш хөм идиктерни бүдүрүп берген. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү эрткен чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге 17 хуу өскен. Коммунист эш О. Сундуйга удурткан кидис идик кылыр цехтиң ажылчыннары хүлээлгеде алганы 400 килограммның орнунга, 3300 килограмм арыг дүүтү камнап алган. Мурнакчы ажылчын А. Ефановаңы удуртканы хөм идик кылыр цехтиң ажылчыннары бүгү коллективти база эң эки көргүзүглери-биле өөрткен. Чиг-этти болгаш материалдарны эң хынамчалыг, камныг чарыгдап тургаш, 20 муң дөрбелчин метр алгыны болгаш дүүтен кылган пес материалдарны цех камнап алган. Мээң үстүнде чугаалааным камнаттынып алдынган материалдардан 1500 эш кидис болгаш 1000 эш хөм идиктерни кылып ап болур.

Заводтуң ажыл-чорудулгазының сан болгаш шынар талазы-биле эжижээнин херечилеп турар чамдык чурагайларны ам-даа адаисадым. Бараанныг продукцияның 1 рублинге чарыгдалдарның хемчээли планда көрдүкгенинден 3, 7 көпеек кудулаан. Кидис идиктерниң сортузу планга удур 5 хуу, а хөм идиктернии 7 хуу бедээн. Ажылчыннарның ажыл төлевириниң фондузунга база-ла камналгалыг болган бис. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедээнинин болгаш чиг-этти камнаарының күсели-биле эрткен 9 айларда безин завод 13 муң рубль арыг орулгалыг болган.

Бо бүгү чедиишкиннер болгаш план күүселдези заводтуң ажылчыннарының бердинген күш-ажылынын ачызында чедип алдынган дээрзи билдингир. Заводтуң кол цехтериниң ажылчыннары биске үр чылда ажылдаан, бүдүрүлгеге кадржаан кижилер. Бүгү ажылчыннарның хөй кезии заводка 5-тен 10 чыл иштинде ажылдап келген болгаш хөй мергежилдерни шиңгээдип алган кижилер. Мурнакчыларга эштер Харитоновны, Голыбышевны, Казанцевны, Ивандеевти, Лебедевны, Шинкоренкону, Пашковту, Маркованы, Лемицкийни, Ахметованы, Хүүрекпенни болгаш оондаа өскелерни адап болур.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылынга тураскааткан социалистиг чарыштың хүннеринде бистиң заводувуска коммунистиг күш-ажылдың шалыпчыларының хүрээлеңиниң ианчаар-даа аажок өскенин чүректиң ханызындан демдеглеп турмен. Бистиң заводувуста ам дөрт бригада ол бедик аттың эдилекчизи, а чеди бригада ол бедик ат дээш демисежип турар.

Бистиң партиявыстың Төп Комитединиң чоокта чаа болуп эрткен Пленумунга совет нижилерниң чаагай байдалын улам ыңай бедидер хемчеглер дугайында айтырыгларны чугаалажып көргенин бистиң заводувустуң бүгү ажылчыннары чүректиң ханызындан детип, Төрээн чуртка ам-даа хөй материалдыг үүлдерни бүдүрүп бээриниң талазы-биле чаа бедиткен хүлээлгелерни алган. Ындыг болбастың аргазы чок. Пленумнуң материалдарында адаттынган бүгү сан, түң болгаш хемчеглер бистиң ажылчыннарывыска бүрүнү-биле хамааржыр.

Партия болгаш чазактың ада сагыш салыышкынынга харыы кылдыр, чыл төнчүзүнге чедир республиканың ажылчы чоннарынга 60 муң эш кидис болгаш 40 муң эш хөм идиктерни эң эки шынарлыг кылдыр бүдүрүп бээр дээш, бистиң коллектививис ажылдап турар.

Г. САФИУЛЛИН, заводтуң директору.

Кичээнгейни күштелдирер

„Шынның“ рейдизи

Барыын-Хемчик районда чоннуң амыдырал хандырылга айтырыгларын Ак-Довурактың амыдырал хандырылга комбинады, Кызыл-Мажалыктың коммунал ажыл-агый конторазы, Ак-Довурак хоорайның чурталга-коммунал эргелели болгаш салыг организациялары боттандырып турар.

Бо организациялар юбилейлиг чылда чоннуң амыдырал хандырылга айтырыгларын кандыг байдалдыг шиитпирлеп турарын «Шынның» рейд бригадазы таныжып көрген.

Сөөлгү 2-3 чылдарның иштинде Ак-Довурак хоорайда болгаш Кызыл-Мажалык суурда чурталганың, культура-амыдралдың болгаш будурулгенің алзын каш тудугларын ажыглалда киирген.

Кызыл-Мажалыктың коммунал ажыл-агый конторазы бо чылын 26 бажыңнарның капитал септелгезин кылыр турган, 46 чурталга бажыңнарын септээн. Планда көрүнген 8 кудуктарны казып, ажыглалда дужаган.

Чурталга бажыңнарында 260 газ плиткаларны киирген. Ак-Довурак хоорайны болгаш Кызыл-Мажалык суурну чаагайжыдар талазы-биле чамдык ажылдар кылдынган. Ынчалзажок амыдырал хандырылга организацияларының ажылында, оларның ажылын хүн бүрү башкарар хүдэлгелиг район, хоорай болгаш суур Советтеринин ажылында чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар хөй.

Ак-Довурактың чурталга-коммунал эргелели (начальниги эш Самароков) чурталга бажыңнарының, амыдырал-хандырылга черлерінің кышка белеткелин 80 хуу, оон иштинде чурталга фондузун чугле 47 хуу, амыдырал хандырылгазын 34 хуу күүсеткен. Ниитиниң чемненилге черлерінің, культура бажыңында күш-культура болгаш спорт залының, кызыл-булуңнарның септелгези ам-даа доозулбаан.

Хоорайның кудумчуларында күскү ыяш олуртулгазы, чоруттунмаан. Амыдырал хандырылга комбинадының (директору эш Калинина) даараан эр, хөрээжен хептерінің шынары куду, чоннуң берген чагыгларын үр үеніп иштинде саалдыр. Колхоз, совхозтарның ыраккы одарларының малчыннарында барык-ла барбайын турар.

Комбинатта септелге мастерскаялары чок. Моон ужурунда чон радиоприемник, дааранар машина, шак, электро-плиталар, сапык болгаш өске-даа үүлдер септедир дээш Кызыл азы Абаканче чорудуп, шүүдеп турарлар.

Кызыл-Мажалыктың коммунал ажыл-агый конторазының эргелекчизи эш Баркова бодунуң хүдэлгезин дыка шүшпеп күүседип турар. Аалчылар бажыңының чанында парикмахерская сөөлгү үеде шуут ажыллавайн келген.

Суурда эрги чунар бажың ай санында планын дөңгүп-ле 50 хуу күүседип турар. А чаа чунар-бажың тудуунун темпизи шыдажыр аргажок оожум чоруп келген болгаш ону байырлал хүнүнүн бүдүүзүнде ажыглалга дужаар дээн хүлээлге күүсеттинмээн. Ол ышкаш районнуң культура бажыңын одалга-биле хандырбастаан.

ОРС биле районнуң магазиннеринде үлетшүр болгаш аш-чем бараанналарның ассортиментизи эвээш.

Магазиннерінің септелгези бүрүү-биле доозулбаан болгаш одаар ыяш-биле хандыртынмаан. Одаар үүл-биле чогуур үезинде хандырбайн, печкаларны кызын септеп турганының түүнелиндe эрткен чылын райпонуң аъш-чем магазиннеринің садыгжыларының ажылдаарына берге байдал таваржып, алзын хөй акша түүнүт аъш-чемни донуруп үрээн.

Бо чылын ону катаптаарының шинчизи кеступ турар. Райпонуң Акта магазини хагдынганындан бээр ай ашкан, автолавкаларның чолаачы-садыгжылары райкүүскомнуң бадылаан графигин барымдаалавайн, боттарының туразы-биле хоорайга азы суурларга баргаш, ыраккы одарларда малчыннарга көрдүнген бараанларны өскээр садыглап турарлар.

Ак-Довурактың доктаамал хоорайында, «Барлык» совхозтуң Ак-Барлык, Хөнделең, «Шекпээр» совхозтуң Дөң-Терезин салбырында чурттакчы чон радио-биле хандыртынмаан.

Амыдырал хандырылга организацияларының ажылында четпестерінің база бир чылдагааны болза, райкүүскомнуң болгаш Ак-Довурактың хоорккүүскомунуң талазынган удуртулганы ам-даа эренгей чорудуп, ажыл-херектерни даандырган кижилерден көшкак негеп, четпестер-биле эптежип олурарында дээрзи рейд үезинде көзүлген.

Рейд бригадазының кежигүннери:
С. КОМБУЙ-ООЛ — «Шынның» штаттан дашкаар корр.
С. ЯМБИЛЬ — Кызыл-Мажалык суур Совединиң депутады.
Т. ТАЛГАНЧИК — «Шынның» корр.

ҮРЕЗИННИ ӨЙ-ШААНДА БЕЛЕТКЭЭР

Республиканың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бо чылын тараа культураларының гектардан 13,2 центнер дужудун алган. Ол дээрге планнаанындан үш чартык центнер ажыг болганы ол. Көдээ ажыл-агый дуржулга станциязы, «Найырал», «УТКА 25 чылы» совхозтар, Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук», «Октябрь 30 чылы» колхозтары гектар бүрүзүнден 16—18 центнер дужутту алганнар. Бо дээрге чер ажылының культуразын бедиткенинин, үрезин материалын хынамчалыг белеткээнинин түүнелі болур. Бо чылын үрезиннерінің 80 хуузу чажар шынарынга чедир ажылдап кылдынган, «Бурунгаар», «Межегей» совхозтарга, дуржулга станциязынга, Тандының «Коммунизмниң херели», Бии-Хемниң «Искра» колхозтарынга үрезиннерінің 90—93 хуузу чажар шынарынга четкен турган. Бо ажыл-агыйларда сорттуг үрезиннерни тарыырынче онза кичээнгей салдынган.

Ам республиканың чер ажылдакчыларының мурнунда бир чугула сорулга болза келир чылдың тарылгазынга үрезинни белеткээри болур. Ындыг турбуже чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары, агрономнары өске культураларның холужа берген үнүштерин болгаш довурак-доозуну шуут арыглап каапкан үрезиннерни складтарга урар херек.

Республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында чазын чажын тарыыр культураларның 53,6 мун тонна үрезиннери урдунган, азы план 102,6 хуу күүсеттинген. Ынчалзадаа сула биле чочак-тараанның үрезиннери чедир урдунмаан. Үрезини четпес ажыл-агыйлар эки үрезинниг черлерден орнаар, азы садып алыр хемчеглерни амдыгааштан алза чогуур. Тожу, Өвүр районнарда болгаш Эрзин районнуң чамдык ажыл-агыйларында боттарының үрезиннери чок. Ол ажыл-агыйларының удуртукчулары болгаш тускай эптемнилери Танды, Улуг-Хем, Каа-Хем районнарының үрезин үруушкунун ажыр күүсеткен ажыл-агыйларындан үрезин садып алырын организастаза чогуур.

Чамдык ажыл-агыйларның үрезин участоктарының тараалары соокка алыскан болгай. Ындыг тараалларны арыглаш, өске эки үрезиннерге орнаар апаар. Каа-Хем районнуң «Кызыл тук», Ленин аттыг, «Тиилелге» колхозтарында, Бии-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарының ажыл-агыйларында бо чылын соокка алыскан тараалар хөй. Лабораторияларга анализ кылганының түүнелінде алзын хөй үрезиннер үнер болгаш өл-шык талазы-биле чажарынга таарышпас болган. Бо чылдың ноябрь 1-ге чедир хынаан 38 мун тонна үрезиннерниң чугле 10,6 мун тониалы чажар шынарынга четкен, а хөй кезии боктуг болган.

Республиканың ажыл-агыйларында тараа арыглаар нарын машиналар 150 хире, тараа арыглаар механизастатынган пунктулар 13, өл-шыгы улуг тараалларны кургадыр турум болгаш көжүрүп ап чоруур кургадыкчылар 29. Өл тараалларны улуг соок дужериниң бетинде кургадып алырының, нарын машиналарга арыглаашкынны ноябрь 20-ге чедир доозарының хемчеглерин алза чогуур.

Республиканың ажыл-агыйларында, Тываның көдээ ажыл-агый дуржулга станциязында сорт чаартырынга болгаш солуурунга херек тараа культураларының эң шилиндек үрезиннери 429 тонна. Оон иштинде кызыл-тастың «Скала» деп сорттуг 161 тонна, «Саратов-29» — 107, «Мильтурум-553»—22, «Харьков-46»—12 тонна. Арбайның «Винер», суланың «Орел», «Сизуг» деп сорттары база бар. Ам үеде ындыг эң шилиндек үрезиннерни чажар шынарынга чедирер дээш арыглап турар.

Районнарның көдээ ажыл-агый будурулге эргелелдерінің агрономнарының сорулгазы болза, үрезин арыглаашкынын болгаш кургадыышкынын, лабораторияларга анализти кылып, шыгжап кадагалап турарын доктаамал хайгааралга алыры болур. Эргелел болгаш ажыл-агый бүрүзүнге үрезин үчүдүнүң дептерин тургузары чугула.

Үрезиннерни кургаг байдалга шыгжап кадагалаары — оларның бедик шынарлыг болурунуң кол үүлү болур. Ындыг болганда чазын чажарынга чедир оларның өл-шык байдалын үргүлчү хынаар херек. Ажыл-агыйларның чер ажылдакчыларының ам кол көргүзүү болза келир чылдың тарылгазынга үрезиннерни кайы хире белеткеп алганы болур.

М. ХАЗБУЛАТОВ,
Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый министриниң ораалакчызы.

Ол-ла фермага он сес чыл

Бии-Хем районда Ленин ордениг «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелиниң Биелиг сүт-бараан фермазынга Элескей Содунамовна Байыр ам он сес ажыг чыл ажылдап келген. Ол-ла колхозтуң ол-ла фермазынга ынча чыл иштинде ажылдап келири — улуг алдар-дыр. Улуг Октябрьниң 50 чыл оюнга уткуштуралган социалистиг хүлэлгелерим ол күүседип шыдаан болгаш Совет эрге-чагыреанның ийиги чартык чүс чылынче кирген бо хүннерде мынчап чугаалаар:

— 1957 чылда Москва чедип, ССРЭ-ниң улус ажыл-агый чедишкиннериниң делегелгезинге чораан кижи мен, ынчангаш оон бээр он чыл болганда, бо чылын база аңаа чедер аас кежиктиг болган мен. Оортан көрүп алган үүлдерімни бистің ферманың ажылынга таарыштыр ажыглаар дээш база улуу-биле кызыдып турар мен.

Элескей Содунамовнаның каш чылдар иштинде Төрээн чуртунуң мурнунга ак сеткилдиг, үре-түүнелдиг ажылдап келгенин оон чону, Совет чагак бедии-биле үнелээн — ону эрткен чылын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму Күш-ажылдың шалыпчызы, бо дуржулганың саанчы фермада аныяк саанчыларга дузалаар дээш чүткүлүн кошкатпас болгаш оларга ферманың төөгүзүн тоожуп берип, чагыг сестерін бо-ла чугаалаан орар.

ЧУРУКТА — Элескей Байыр.

К. ЧООДУНУҢ сөзү болгаш фотозу.

Улуг республиканың индири

«Советская Россия» солун

Россия! Эзим-аргаларлыг, космоска ужар ракеталарлыг, улуг хемнерлиг болгаш күчүлүг электростанцияларлыг оран.

Эвилелдешкен ол эң улуг республиканың бүгү делегемнеринде болуп турар эң чугула болуушкуннарны хүнүнүң-не «СОВЕТСКАЯ РОССИЯДАН» номчуп болур силер.

Солунуң бирги арнынга болуушкуннар дугайында чер-черден келген репортажтар чоруур. Чаа завод ажыглалга киргенінің ийикпе кижилернің шылгаралдарының, бистің амыдыралывыста болуп турар мавдырлыг чоруктарының дугайында ей-шаанда келген дыңнадылар ол болгулаар. Солунуң бодунуң корреспондентилери сонуургançыг чаа медээлерни Россияның хоорайларындан болгаш областарындан дамчыдар.

Солуп делегейде эң эки үлегер-чижектерге дүүштүр продукция бүдүрүп үндүрери дээш чаріштың дуржулгазын чыдыдар. Техника талазы-биле дидим бодалдыг кижилернің, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчыларының — бүдүрүлге чаартыкчыларының дугайында очерктери оон номчуур силер. СЭКП-ниң XXIII съездиниң шиитпирлерін, чаа беш чыл планын амыдыралга боттандырары, экономика чаартылгалары дээш Россияның ажыл-ишчилерінің демиселіп, бүдүрүлгеніи башкарарын сайзыраңгайжыдып турарын солун калбал-биле көргүзер. «Советская Россия» бойдустуң чажыттарының ужурун тыварынга совет эртемденнернің чедишкиннерін тайылбырлап чугаалаар «Эртем делегейинде» деп тускай арынныг.

Солунга дээди өөредилге черлерінің, ортумак школаны хөгжүдерінің, уругларны школага болгаш өгбүлеге кижизидерінің айтырыгларын чугаалашкан үүлдер үргүлчү парлаттынар. Номчукчулар мурнуку үүлдерни, очерктери, корреспонденцияларын бижээн парлаш үндүрүп турар. Чагааларны министрлер, партия ажылдакчылары, эртемденнер, чогаалчылар харыылап бээр.

Солун ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезінің, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерінің, бүдүрүлгелерінің, колхоз, совхозтарның орулгалыг ажылдаарының, продукцияның бедик шынары дээш социалистиг чаріштың улам ооскүдерінің, амыдыралчурталганың культурлуг эң эки байдалдарын совет кижиге тургузун бээрінің айтырыгларын хүн бүрүде чыдыдар.

„Шынның“ материалдарының изи-биле

ХЫНАЛДА БАДЫТКААН

Бүгү-эвилелдің комсомолчу шалыпчы тудуунуң төвү — Ак-Довурак хоорайның хүн бүрү улам калбарып, бүдүрүлгенің болгаш чурталганың, культура-амыдыралдың... магазиннерінің улуг тутуглары хейу-биле немежин турарынга өөрүшкү болгаш чоргаарал кижилерни ажыл-ишче улам сорук киирип турар. Моон-биле кады ол аныяк хоорайның Асбестовая, Майская, Молодежная ышкаш чамдык кудумчуларында таарымча чок, ылаңгыя арыг-шевер эвес байдал барын база айтыр херек.

Күжүгет Биче-оолдуң бижээн чагаазын хынап хемчег алыры-биле Ак-Довурак хоорай Совединиче редакция шилчиткен турган. Хоорайның чурталга коммунал эргелелінің начальниги В. Величконуң дыңнатканы болза: илереткен фактыларны хыналда бадыткаан; суг дамчыдылгазының, арыг-шеверлел черлерінің ажылында четпестерни, санитарлыг эвес өске-даа байдалдарны чайладыр хемчеглерни организастап эгелээн.

Чагаа парлаттынмаза-даа

Эрзин районда Ленин аттыг колхозтуң кадарчызы эш А. Ноозуннуң чагаазын редакция алган. Малчыннарга бодап, тудуун шагда эгелээн бажыңнар ам-даа ажыглалга кирбээнин ында айыткан.

Редакция бодунуң корреспондентизин дамчыштыр ук чагаада кирген фактыларны хынадырга, колдуунда шын болган. Ылаңгыя 1963 чылда безин тудуп эгелээн бажыңнар бар болган. Колхоз баштаар черінің даргазының ораалакчызы эш Н. Эгерниң бадыткаанын ёзуурга алырга чаа ферманың кол тудуу доостурга, аңаа саанчылар турумчаашы, мурнукузу ышкаш агымнаар чорук чайлатынар.

Малчыннарның, ылаңгыя ферма ажылдакчыларының ортузунда культура-массалыг ажыл кошкак тургустунганын хыналда база бадыткаан. Ук чагаада айыткан, база хыналдада көргүскен четпестерни чайладыр хемчеглер дугайын колхоз баштаар черинге болгаш парторганизацияның хуралынга чугаалашкан.

„Правданың“ журналдары 1968 чылда

Келир чылын «Крестьянка» болгаш «Советская женщина» журналдар номчукчуларынга чүүү-чүүү чугаалап бээрил? Миллион-миллион совет хөрээженнернің сонуургап турар айтырыгларын харыылаарын бодааш, журнал кандыг утланышкынныг ажылдаарын?

Номчукчуларның күзел-сонуургалдары кайгамчык делгем, чүүл-бүрүдээ бол, олар хөй айтырыгларын харыыларын журналдан черле тывар. Төрээн чуртунун, даштыкының амыдыралының дугайында боттарының билинн немештирер үүлдерни номчуур.

Журналдың арыннары бүгү совет республикаларын хөрээженнерінің күрүне, хөй-ниити талазы-биле ажыл-чорудулгазын, фабрикаларның, заводтарның, колхоз, совхозтарның, чаа тудугларын, эртем-шинчилел институттарының, лабораториялардың, медицинаның албан черлерінің хөрээжен ажыл-ишчилерінің чедишкиннерін номчукчуларынга таныштырын бээр.

«Советская женщина» башкы эртемниглернің бодалынан төрүттүрген чаа бүгү үүлдернің дугайын номчукчуларынга дыңнатыр, а парлалга медээлерінің агентилери-биле кады турган «Мээн төлүм» деп ада-иелер индири өөрүшкү, сагыш човалашкын, бергелер дугайында ажык чугаа-соолуга киржир арганы ада-иелерге бээр.

Журнал чаа амыдыралды тудуп турган хөрээженнернің чедишкиннерін көөр арганы бээр, капиталистиг, колониялыг болгаш хамааржылгалыг чуттарының хөрээженнерінің демиселінің фактылары-биле номчукчуларны тодаргай таныштырар.

Журналдан бүгү үеленнің шылгаранга уран чуруга чогаалдарын көрүп, театрларның чаа шилери-биле, чаа кинолар-биле таныжып, артистер-биле, «Советская женщинага» парлаар кылдыр тускай бижээн чечен чогаалдарның маадырлары-биле ужуражыр силер.

Журнал чаа хеп модалары-биле номчукчуларны таныштырар, хөрээженнер, уруглар хептерінің модельдерін парлаар.

Эң эки эмчи-косметологтарның, эмнелге күш-культуразының инструкторларының, диетологтарның, эки чем кылыкчыларының сүмелери хөрээженнерге ажыктыг хөй билиглерни бээр.

Журнал номчукчуларның конкурстарын чорудуп, тиилекчилерни үнелиг белектер-биле шаңнап турар.

* * *

Көдээнің миллион-миллион хөрээжен ажыл-ишчилерінге «Крестьянка» журнал база оон дудак чок сонуургançыг.

Совет эвилелинде эң массалыг парлап үндүрүп турар журналдарның бирээзи «Крестьянка» көдээ ажыл-ишчи хөрээженнернің бажынына күзенчиг аалчы болуп чедип келир. Оон материалдары чугле хөрээженнерге эвес, харын бүгүдеге сонуургançыг. Журналды көрүп каанда, уруглар база ажок сонуургаар, оон дугаар бүрүзүнге «Уруглларга номчуп берінер» деп арынчыгаш парлаар. Уруглар кижизидилгезінің, өг-бүле харылзаларының дугайында очерктер, эртем, техниканың ажыдыышкыннарын бижээн арынчыгаштар, спорт арыннары, эмчилернің сүмелери номчукчуларга черле сонуургançыг болур.

Редакцияның парлап үндүрер чечен чогаалдары база хөй. «Крестьянканың» арыннарындан чаа шулуктер, сурагжаан чаа ырлар чаңгыланып үнер.

Журналдың бүгү үеленнің шылгаранга уран чуруга чогаалдарын көрүп, театрларның чаа шилери-биле, чаа кинолар-биле таныжып, артистер-биле, «Советская женщинага» парлаар кылдыр тускай бижээн чечен чогаалдарын парлаар.

Журнал чаа хеп модалары-биле номчукчуларны таныштырар, хөрээженнер, уруглар хептерінің модельдерін парлаар.

Эң эки эмчи-косметологтарның, эмнелге күш-культуразының инструкторларының, диетологтарның, эки чем кылыкчыларының сүмелери хөрээженнерге ажыктыг хөй билиглерни бээр.

Журнал номчукчуларның конкурстарын чорудуп, тиилекчилерни үнелиг белектер-биле шаңнап турар.

* * *

Көдээнің миллион-миллион хөрээжен ажыл-ишчилерінге «Крестьянка» журнал база оон дудак чок сонуургançыг.

Совет эвилелинде эң массалыг парлап үндүрүп турар журналдарның бирээзи «Крестьянка» көдээ ажыл-ишчи хөрээженнернің бажынына күзенчиг аалчы болуп чедип келир. Оон материалдары чугле хөрээженнерге эвес, харын бүгүдеге сонуургançыг. Журналды көрүп каанда, уруглар база ажок сонуургаар, оон дугаар бүрүзүнге «Уруглларга номчуп берінер» деп арынчыгаш парлаар. Уруглар кижизидилгезінің, өг-бүле харылзаларының дугайында очерктер, эртем, техниканың ажыдыышкыннарын бижээн арынчыгаштар, спорт арыннары, эмчилернің сүмелери номчукчуларга черле сонуургançыг болур.

Редакцияның парлап үндүрер чечен чогаалдары база хөй. «Крестьянканың» арыннарындан чаа шулуктер, сурагжаан чаа ырлар чаңгыланып үнер.

Солуннар болгаш журналдар

Солуннарны, журналдарны үр үеде номчуваан баар өг-бүлелер бисте барык чок. 1968 чылдың чагылгазы эгелээнден бээр ийи ай ашкан. Тускай районнарның «Союзпечать» агенстволарындан көп турар медээлер багай эвес. Чамдык сан, түүннерни ап көөрге мындыг. Төп солуннарга, журналдарга, ол ышкаш тус черниң солуннарынга парлалга тарадылгазы ноябрь 1-ге чедир 93 мун кезек четкен. Сөөлгү декалада 22 мун кезек солун, журнал бижиттинген.

Парлалга тарадылгазының талазыбиле бирги черни Эрзин район эзлеп турар. Ук район 1000 чурттакчыга онаштыр 529 кезек солун, журнал чагыткан, күүсетсе чогуур планны 80 хуу чедирген. Эрзин, Самагалдай, Бай-Хаак суурлар төп солуннарны эрткен чылга болаарга ыракта хейну бижиткен. Тес-Хем, Тожу, Эрзин районнарда, Кызыл хоорайда ийи чурттакчының бирээзи-де чаа чылдың солун, журналдарын чагыдып алган.

Солуннарны, журналдарны чагыдып алырынче далажыңар!

1967 ч. ноябрь 12.
ШЫН
2-ГИЛРЫН

Сибирь металлургиязы

Сибирь металлургиязы улуг орукту эрткен. Ыяш хөмүрүн ажыглап турган, шой эвилдирип турган баштайгы бичии домнадан мурнакчы технология-биле чепсеглеттинген амгы шагның домназынга чедир магалыг чаагай орукту эрткен. Ам ында күчүлүг мартеннер болгаш шойну, каңны электри күжү-биле эвилдирер суугулар бар. Кузбасска конверторлар база удаваас кеступ келир.

Кузнецк комбинады таныттынмас кылдыр өскерілген. Чаарты дерип чепсеглээн суугулар чаңгыс ажылчын кижиге онаштыр чуртта эң хөй каңны эвилдирип турар. Бодунуң туруп келген чылдарының дургузунда Кузнецкиниң домналары Төрээн чуртка он-он миллион тонна металлды берген. Кузнецк комбинады — чугле домналар, мартеннер, прокат болгаш кокс цехтери эвес-тир. Ол дээрге рудниктер, арыглавашкын болгаш агломерация фабрикалары, өске-даа он-он будурулгелер-дир. Кузнецкиниң металлы үжен муң адрестерже чоруп турар, а ону даштыкы үжен курунелер садып ап турар.

Кузнецк комбинадының коллективиниң маадырлыг ажыл-ижин чазактың бедик шаңналдары-биле дөмдеглээн. Амгы үеде металлургтар будурулгени сайзыраңгайжыдып, эргижирээн дериглерни чаартып, күш-ажылдың байдалдарын улам экижидип, металл алырының технологиязын шынаржыдып турар.

ҮСТҮНДЕ ЧУРУКТА: Кузнецк комбинады. Үжен алды чылдың нуурунде Төрээн чуртка бараан болуп турар күчүлүг будурулге чери-дир.

АДААНДА ЧУРУКТА: Сибирьниң металлургия наймылалы — Новокузнецк.

А. КУЗЯРИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Хоочун аңчы

Алдан харлыг аңчы Тимофей Анатолиевич Кузнецов Чөөн-Хемчик районнуң мурнакчы аңчыларының бирээзи. Ол чылдың-на күрүнеге 30—40 чедир кишти, каш чүс дишни болгаш өске-даа үнелиг өлүктү дужаап турар.

Хоочун аңчы эрткен чылын дишң, ас, күзен, адыгдан аңгыда, 32 кишти, а бо чылын 500 кг балыкты, 500 ажыг кг мөөгүнү чыггаш белеткел конторазынга дужааган.

Хар-назыны улгатса-даа, аңчы ам база Алдыы-Ишкин бажы-биле аңнап өөренген черлери Барыын Саян сыннарының Үрү-Бажы, Кара-Пөш, Мургулуг, Откан, Ак-Хем ол ынчаар чорупкан. Тимофей Анатолиевич бо аңныыр сезонда 30 киш, 250 дишң, 15 күзен, 12 ас болгаш өске-даа үнелиг өлүктү дужаар керээлиг.

К. ШАҢГЫР-ООЛ.

Тыванын хоочун чолаачыларының бирээзи Хунажык Комбуевич Ондар Қызылдың пассажирлер автоажыл-агыйында ам 34 чыл иштинде ажылдап турар. Араттың Революстуг Шериинден халашкаш, ол 1934 чылда «оттуг-терге» чорудуп өөренири-биле төрээн Хайыраканынче барбайн, Қызылга артып калган. Үрдаа болбаанда кызымак аныяк эр чаасканн эстедир халдып турар апарган.

1938 чылда Хунажык Комбуевич ТАР-ның Биче Хурал кежигүнүнге соңгуткан. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында тыва улустун Қызыл Шеригге чоруткан белектерин ол өске өөрү-биле кады Абаканче дүн-хүн чокка чедирип турган.

— Баштайгы чылдарда мен Саянны чеже катап ашканымны санап-даа турдум. Алдан ажа бээрге, санны ышкынган мен, ам та каш чүс четти ыйнаан... Саянның кадыр-берге оруунунээтпек бүрүзүн, беш салаам ышкаш, билир болган мен—деп, Хунажык Комбуевич чугаалап олурар.

Ажыл-ишке кызымаккайы дээш эш Х. К. Ондар 1964 чылда Қызыл хоорай Советтиниң депутадынга соңгуткан. А ийи-ле чыл эрткенде хоочун чолаачы ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады апарган. Чоннуң идегелин ышкынмас дээш, ол улам кызымак ажылдап, ай планын доктаамал 120 хуудан куду эвес күүседип турар. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюн холбаштыр алган хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседкени дээш Хунажык Комбуевич ооң адын бижээн турасказалдыг алдын шак-биле шаңнаткан. Қызылда шалыпчыларның аллеязында ооң чуруу база астынган.

Соңгукчуларның негелделеринге дыннангыр, сагыш-човангыр, кижилерге ээлдек-эвилең депутат Х. К. Ондар чоокта чаа Москвага болган СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-нин Дээди Советинин болгаш РСФСР-ниң Дээди Советиниң каттышкан юбилейлиг хуралының ажылынга киришкен. Оон келгеш, ол соңгукчуларынга солун үүлдерни чугаалап берген.

Хунажык Комбуевичиниң чуруу пассажирлер автоажыл-агыйынын Хүндүлел самбыразында база астынган. Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың революсчу болгаш күш-ажылчы депутериндe Тыванын ачы-хавыялыг 74 кижилериниң аразында ооң ады база кирген.

Чурукта: ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады Х. К. Ондар соңгукчуларында.

О. КОДУР-ООЛ.
С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

СААЛДАНЫ ЭВЭЭЖЕТПЕС

Совхозтуң ногаа өстүрер бригадазынга турган аныяк уруг Монгуш Очаңмаа бир-ле катап авазынга келгеш:

— Саанчылазымза кандыгыл, авай?—деп айтырган.

Иези боданып олурда-ла, база үзе кире берген:

— Кижи күзээн ажылынга ажылдаарга ыяап-ла чедиишкинни чедип алыр—деп, бодун чугаалаар ышкажын кай. Сен канчап, улгады берген хиренде-ле, ол ажылга ынак болганыц-биле тудугжулар бригадири чордун, чижээлээрге, бистин Шык-Бажы фермада баштайгы мал кажаазын сээн удуртканың херээженнер бригадазы туткан-на болгай, авай.

Кезек болганда, Монгуш Очаңмаа фермага чеде берген.

— Бодун бодап көөрүнге, саанчылап черле шыдаар сен бе ынчаш?—деп, айтырыгны саанчылар оон салган.

— Шыдаар мен—деп, уруг аңаа саат чокка харыылаан.

Уруг шак ынчаар ажылдап кирген. Баштайгы үеде ажыл аңаа белен эвес турган. Инектернин эмиглери кадыгдаа ышкаш, уруг бүгү күжүн үндүрүп саар. Холдар шылап келир, харын-да салаалар суларап, ыарып-даа келир. Бир инек өскелээш, теп-даткан. «Ам канчаар чоор? Шылаваэым ол чоор бе?» кылдыр-даа боданып келир. Ынчалза-даа дуржулгалыг саанчы Хомушку Кувискаал оон чаныңа чеде берип, чагыылаар:

— Инек саарда дыка далашпас чоор, бээр көрем, шак мынчаар хөстүу-биле саар, мынчаар далаш-биле бүгү күжүн үндүргеш турып бээр болзунда, дораан шагзырап туруштар сен, ынчангаш он дөрт инекти хүннүн саалдаларында шыдашпайн барып болур.

Бо болгаш өске-даа чагыларны Монгуш Очаңмаа дыннап, хоочун саанчыларның инек саарын эки көрүп чоруп турган, ажылынга чоорту мергежип бар чораан. Кижилер-биле таныжып келирге, саанчыларның хөй нуруузу комсомолчулар болган. Ол эш-өөрүнүң дузазы-биле аныяк уруг саанчының мергежилин эки шингээдип ап шыдапкан болгаш оларның аразынга хүндүткелди чедип апкан. Бир-ле хүн бажынынга ол ажок өөрушкүлүг маннап келген. Авазы уруунче көргеш, оон амыдыралында өөрүшкү болганын эндевээн.

— Чүү болду моң, уруум?

— Мээн өөрүм менээ улуг идегел көргүзүп, фермада комсомол бөлүүнүн организакчызынга соңгуду, авай.

— Ынчаарга ындыг үнелээшкинни шынзыдар болгай, шыдаар сен ийнен—деп, иези айтырган.

— Бүгү күжүмүү, билиимни берип ажылдаар мен.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң Шык-Бажы сүт-бараан фермазының аныяктарының дугайында Монгуш Очаймаа мынча дээр:

— Бистин ферма—коммунистиг күш-ажылдың коллективи. Сүт саалдазының талазы-биле Чөөн-Хемчик районнуң аныяктарының аразынга бирги черни ээлээш, чоокта чаа ВЛКСМ райкомунуң шилчиир Қызыл тугун чаалап алган бис. Бисте комсомолчу саанчылар шуптузу кежээки школада, зооветеринарлыг өөредилгеде хаара туттунган. Улуг Октябрьның байырлалынга холбаштыр алган социалистиг хүлээлгелеривисти күүседкен бис, ам Октябрьның бежен бирги чылынче кирипкенде, бодувустун ажылывыска улам бедик көргүзүглерлиг болур дээш ажылдаар бис. Ам кол сорулгавыс—кышкы үеде сүт саалдазын эвээжетпези дээш бүгү хемчегларни алырывыс болур. Ынчангаш малдың эки ажаалгазын, оон шын чемгерилгезин организастап тургаш, ону челип ап болур дээрзин эки билир бис.

Ийет, бо ферманың ажыл-ишчилериниң ол сорулгаларын күүседип шыдаарынга бүзүрээр бис.

С. ОЙДУП-ООЛ.

ХЕНДЕРГЕДЕ

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң 6300 баш хураганы, ийи колан төрүүр хою, 370 баш бода малы Хендергеге кыштаар. Малчыннар болгаш тудугжулар кышка үтүштүр белеткелди шалыпкын чорудуп, чамдык ажылдарны кылган.

Эрги кажааларның септелгезин кылып чылыглаалы, көрженин хоорап аштаан. Хендергеге кыштаар малдың саны көвүдээни-биле дөрт чаа кажааны тудуп ажыглалга киирер апарган, ам 2 кажаа туттунган. Ийиниң кол тудуу доозулган. Кадарчылар ийи чаа чурттарга бажының база алган.

Бригаданың төвүнде чунар-бажың, кызыл-булуң, электростанция база кылдынган. Кызыл-булуң эки дериттинген, ында солунар, журналдар, янзы-бүрү номнар бар. Малчыннар садыг-биле база эки хандыртынган, хүн бүрүнүн чугула бараанларын, аъш-чемни автолавка үргүлүү чедирип турар.

Ниитинин малын кыжын тодуг-догаа, чылыг тургузар дээш колхозчулар күженнишкинниг ажылдап турарлар. Кыштагларже сигенни, саваны ам сөөртүп эгелээн, чээрби ажыг тонна мал чеми коданнарда дүжүртүнген.

Н. СУНДУЙ-ООЛ.

ДАШТЫКЫДА

Улуг келир үеде буян болган

РИМ. (СЭТА-ның корр). «Совет Эвилели бодунуң догуннап келген 50 чылдарының дургузунда Улуг Октябрь революциязының принциптеринге болгаш идеалдарынга кезээде шынчы болган. Октябрь революциязы совет улустарының амыдыралын үндезини-биле чаарткан, бүгү делегейниң улустарының амыдыралынга ханы салдарлыг болуп келген болгаш болбушаан турар» — деп, Күш-ажылдың бүгү-итали конфедерациязының чиңгине секретары Агостино Новелла медеглээн.

Социализмниң идеалдары дээрге тайбың, делегейниң улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының, хамаарышпас чоруунуң идеалдары ол, экономика депшилгезинин, социал чептүг чорукту болгаш демократияның идеалдары ол болгай. Октябрь революциязы чогум-на ол идеалдарны камгалап турар.

Улустарның национал хамаарышпас эрге-шелээлиг догуннаары дээш демиселдиң кол күжү—Совет Эвилели турбаан болза, Совет Эвилелиниң фашизмни ашкан улуг тиилелгези турбаан болза, Чөөн Европаның, Африка биле Азияның биче буурай чурттарының салым-чолунуң кандыг болган турарын чугаалаары берге. Бөгүн Совет Эвилели делегейге экономика, эртем, техника талазы-биле бирги чергелиг күрүне болур эрге дээш чарыш чорудуп турар. Чурттуң иштинге болгаш делегейге бодунуң боттуг тиилелгелери-биле Совет Эвилели социализмниң улуг күжүн, оон идеалдарының улуг келир үеликин бодыткап турар» деп, А. Новелла оон ыңай чугаалаан.

«Совет Эвилели коммунизмниң оруу-биле бүзүрелдиг бурунгаарлап турар. Оон экономика, социал болгаш техника талазы-биле улам ыңай депшилгелиг, бүгү-ниити тайбыңга, улустарның хамаарышпас догуннаар эрге-шелээзинге болгаш бүгү кижи төрелгетенниң депшилгезинге буян болур кайгамчыктыг келир үелики болурун йөрээп күзээр-дир мен» деп, Новелла түңнел кылдыр чугаалаан. ■

Агрессорларның кемниг үүлгедиглери

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамда америк империалистерниң кемниг үүлгедиглерин истеп хынаар талазы-биле ВДР-ниң комиссиязы дыннадыгны парлап үндүрүп, октябрьда америк империалистерниң үүлгеткен кемниг үүлгедиглерин — ВДР-ниң найысылалы Ханойну, Хайфон хоорайны, Виньлинь районну болгаш чурттуң өске-даа сырый чурттакчылыг районнарын удаа-дараа соксаал чокка бомбалап келгенин ында шыңгыы буруу шаап турар.

Октябрь 24-тен эгелээш чеди хүн иштинде 300 америк самолёттар Ханойже болгаш оон чоогунче 22 удаа халдаашкын кылган, оон иштинде дүне үш удаа халдаан деп. ВИА агентилелдиң дамчытканын ол дыннадыгда демдеглеп турар. Ол халдаашкыннарның түңнелинде Ханойга 200 ажыг кижи өлген болгаш балыгланган, 150 ажыг чурттарга бажыңнары буаулган.

Виньлинь районда болгаш демилитаризастаан зонаның соңгу талазында көдээ суурларны болгаш чурттакчылыг черлерни онза күштүү-биле бомбалап, америк корабльдерден болгаш демилитаризастаан зонаның мурнуу талазында турштан артиллерия-биле боолаан. Оон түңнелинде кем, буруу чок хөй тайбың чурттакчылар өлген, материал талазы-биле улуг когаралды чедирген.

Америк дайынзыраттарның бо үүлгедиишкиннери болза, ВДР-ге удур дайынны калбартырын күштелдирип турарының чаа шыңгыы бадыткалы болур деп, дыннадыгда демдеглеп турар. Эрес-маадырлыг Вьетнам армия, бүгү вьетнам улус ол кемниг үүлгедиишкиннерге харыы кылдыр америк агрессорларга улам-на шиитпирлиг согугну таварыштырып турар деп, комиссияның дыннадыында айтып турар.

Мурнуу Вьетнамда тулчууш уннар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамда Төп шаттың районунда мурнуу-вьетнам патриоттарның отряддары биле америк агрессорларның шериглериниң аразында кадыг-дошкун тулчуушкуннар чоруп турар. Ол тулчуушкуннарның үезинде америк шаажылакчылар улуг чидириглерге таваржып, чугула туруштарын кагган чоруп турар. ЮПИ агентилелдиң корреспондентизиниң Сайгондан дыңнатканы-биле алырга, Төп шатта тулчуушкуннар бүдүн неделяда үргүлчүлеп келген. Тулчуушкуннарга чилчии үзүлген америк солдаттарның отряды чугула туружун кагган. Ол отрядтың бир ротазы бодунун составының чартык кезииндeн хөйүн ышкынгаш, дайылдажыр арга-шинээ шуут чок болган. Америк командылалдың төлээлекчизиниң мининге-ни-биле алырга безин, алды хонуктун дургузунда Төп шатка тулчуушкуннар үезинде 80 хире солдаттарын өлүртүп, 200 чыгам кижизин балыгладып когараан.

Мурнуу Вьетнамның Хосталга армиязының дайынчылары чурттуң өске-даа районнарында интервентилерниң шериглеринге күштүг согугларны база таварыштырып турар. Куангнам можуга америк далай чадаг шериглериниң отряды-биле патриоттарның тулчуушкуну 26 ажыг шакта үргүлчүлээн. Далайның чадаг шериглери тулчуушкун шөлүнге 70 хире кижизин өлүртүп база балыглаттырып когараан, аткаарлаан.

Сайгон хоорайның чоопунда дайылдажып чоруп турар партизаннар америк шериглерниң туружунче ийи удаа халдаашкын кылган. Партизаннар 25-ки чадаг шериг дивизиязының 3-кү бригадазының командылал черин миномёт-биле боолаан. Даутиенг районга мурнуу-вьетнам патриоттар дайзының туруштарынче халдаашкын кылгаш, 30 ажыг америк солдаттарны сандан үндүрген.

Агрессияны калбартырынче кыйгырыг

КАНБЕРРА. (СЭТА). Австралияның премьер-министри Гарольд Холт Вьетнамда агрессияны калбартыр, ВДР-ни бомбалаарын үргүлчүлээр деп база катап кыйгырган.

Австралияның сенадынга ноябрь 25-те болур соңгулда-биле холбаштыр радио болгаш телевидение дамчыштыр соңгулда мурнуунуң чугаазынга Холт башкарыкчы либералдыг партияның делегей болгаш иштики айтырыглар талазы-биле туружун, бодунун соңгулда мурнуунуң кампаниязының кол айтырыгларын тайылбырлаан. Холттуң медеглелинден билдинип турары-биле алырга, либералдар Вьетнамда дайынны үргүлчүлээринин, Каттышкан Штаттар-биле эвилелди улам ыңай быжыглаарының болгаш Мурнуу-Чөөн Азияның чурттарынга Австралияның салдарын калбартырының политиказын боттандырар бодап турар.

Моол парлалганың хүнү

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Улусчу Моол революстуг парлалганың хүнүн байырлап эрттирген дээрзин МОНЦАМЭ агентилел дыңнадып турар. Моолдуң Араттың революстуг партиязының ТК-ның болгаш МАР-ның чазааның органы «Үнэн» солунуң бирги номери үнгениниң бөөр 47 чыл болган хүнүн демдеглээн.

Бо чылын революстуг парлалганың хүнү «Үнэн» солунуң 10 мунгу номериниң үнгени-биле база Улан-Баторга күрүнеиң полиграфия комбинадын — республиканың полиграфия үлетпүрүнүң баштайгызы тургустунганындан бөөр 55 чыл болганы-биле капсырлашкан.

МАР-да 60 хире түс-түс аттарлыг солуннарны болгаш журналдарны үндүрүп турар. Ам чоннуң кижи санынга оналаштыр бир солун азы журнал оналажып турар.

«СЕРВЕЙТОР-6» АЙДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Сервейтор-6» дээр америк космос аппарады ноябрь 9-та Ай кырынга чиик дүжүртүнген. Пасаденадан (Калифорния) Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң корреспондентизи ынча деп дыңнаткан.

АСУАНГА ЧЕДЕР ЧҮЪКТЕР

КАИР. (СЭТА). Александрияга база бир совет судно кээп доктаалган. Ол судно Асуан тудуунга эргежок чуулда 1200 тонна деңзилиг чүъкту КАР-га чедирип берген. 1.193 тонна чүъктүг база бир судно Александрияга оон соон дарый чедип келген.

Ам Асуанның үш турбиналары чуртка электри күжүн берип эгелей берген. Александрияның чурттакчылары Асуанның баштайгы мүң киловатт электроэнергиязын алган.

«АПОЛЛОН» УЖУДУУШКУНУН ДООСКАН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ужудукчу чок америк «Аполлон» корабль ноябрь 10-да Нью-Йорктуу-биле 15 шак 38 минутада Гавай өртүлуктарының соңгу-барыын талазында соңгы океанның кырынга хонган. Корабльдиң ужудуушкуну сес чартык шак дургузунда үргүлчүлээн. Оон ужудуушкуну «Аполлон» бүдүштүг корабльдерни черге дедир эккеп хондурарын шууладыр база бир сорулгалыг турган.

ВДР-НИҢ АГААРЫНГА

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнам улус армиязының дайынчылары Нгеан можунуң агаарынга соңгу таланың хөй чурттанчылгырлыг күрүне девискээринче шургуп кирип келген бир америк самолётту дүжүр аткан деп, ВИА агентилел дыңнаткан.

Турязында аажылаар хорыы чок

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамга алды неделя дургузунда чоруп турган чап чаа чаныш келген, «Вашингтон ивнинг стар» солуннуң корреспондентизи Келли Ханойнуң агаарга удур камгалалын «сүрлүгдүр» дээн.

«Агаарга удур эң сайзыраңгай ындыг камгалал системазы кажандаа тургустунмайн чораан боор, ынчангаш америк ужудукчуларның оон кортпас аргазы чок» деп, корреспондент онзалап демдеглээн. Соңгу Вьетнамның агаарга удур кончуг сүртенчиг болгаш хөй адырлыг камгалал системазы америк самолёттарның авианосецтерден ужуп үнерин демдеглей тыртып алгаш, оларны күчүлүг боолаашкыны-биле дозар деп Келли демдеглээн. Чурттуң шырак камгалалдыг левискээр бүрүзүнүң агаарынга 1200 метрден чавыздыр ужар дээр болза-ла, бодунун амытынынга четтинер дээни ол болур деп, америк ужудукчуларның чугаалаанын барымдаа болдургаш, Келли бижээн.

«Чер кыры—агаар» деп ракеталар америк ужудукчуларга зенит үгербооларының часпас болаашкынындан-даа коргунчуг деп, корреспондент оон ыңай айыткан.

Ракета бүдүрер дей берген

ТОКИО. (СЭТА). Япон «Мицубиси дзюкогио», «Тосиба» концернер боттарының заводтарынга чоокку үеде башкарыдалыг «Ника» болгаш «Хоф» деп ужар улуг октарны бүдүрүп эгелээр.

Ындыг шиитпирни чазактың чоокта чаа болган хуралынга үндүрген.

Бо чылын боттандырын эгелээн «камгалалдың» үшкү беш чыл планында япон чепеектиг күштерни чурт иштинге бүдүрген башкарылдалыг ужар октар-биле хандырарын база төлевилээн. Техниктиг документилерни Япония АКШ-тан садып алган. АКШ Японияның ол ракеталарны бүдүреринге база дузалаар деп турар.

Джонсоннуң сургаалдалыг чоруушкуну

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Джонсон камгалал министри Макнамарага үдедип алгаш, чурттуң шериг базаларынга ийи хүннүң сургаалдалыг чоруун кылып чоруп турар. Джорджия штатта форт-Беннинг шериг базазынга президент Джонсон доктааган. Мурнуу-вьетнам улустуң национал-хосталгалыг шимчээшкинин базарынга киржир кылдыр каш чылдың мурнунда тускай тургусан бирги мобиль дивизия ында турар. Президентиниң аян-чоруун Вьетнамга «быжыг» политиканы чорударынга АКШ-тың чазааның «шиитпирлиниң» көрүлдези болдурар бодаан.

Бак-чаяанныг лабораториялар

ЛОНДОН. (СЭТА). «Бөгүн америк үндүрүг төлекчилери дайын чорударының химия болгаш бактериология чепсектериниң бүдүрүлгезин ажыгландырарына хүннүң-не миллион хире долларны хандырып берип турар»—деп, Робин Кларктың бижээн түүлүнде чугаалаан. Ол түүлду чеди хонуктан үнер англи «Лиснер» журналдың чап чаа үнген дугаарының бирги арнында парлаан.

Америк шериглер сөөлгу ийи чылдың дургузунда Вьетнамга эмге-хаажок химия чемзектерин ажыглаан деп, автор бижээн. АКШ-тың бактериология дайынының чепсектерин бүдүрер лабораториялары «зарыглар тывылдырар организмнерин улам улуг хоралыг, шыдамыг, антибиотиктерге хораннатпас кылдыр өстүрер сорулгага оналашкан, ол төптер бир диптиг чонун чаңгыс-ла хонук дургузунда арылдыр кырып каапты шыдаар халдамырлыг материал бүдүрер кылдыр теория талазы-биле чепсегленген» деп ук түүлде чугаалаан.

ҮЖЕН ЧЫЛДА

1930 чылда латин үжүктүг тыва бижик тургузунуп, бирги үжүглел үнген соонда дарый Улуг-Хем районнуң Хайыракан сумузунуң төвүнге бижик билбестерни өөредир болгумнерни организастаан. Аңаа бичиилердаа, дөртен-бежен хар чедир дөгүй бергеннер-даа күзелдин-биле өөренип эгелээн. Ынчан 13 харлыг турдум.

Бистин баштайгы башкыларывыс Түлүш Намзын-оол биле Түлүш Конгар моол бижик билир болгаш тыва бижикти дүрген өөренип алганнар. Олар бисти өөредип турган. Карандаш, сааздын чедишпес, үжүглелден өске ном турбаан. Ном үрелип орулбазын дээш калбак шуугай ыыштар-биле кады даалымба курга ораагаш, оорга каттай куржаныр алыр.

Хапта соктаан тараа, борбак доң эзт, саржаг, чөкпек, аржы хүнезинни кижи бүрүзү белеткеп алыр турган. Аъш-чем төне бээрге аалдарже чаңгылааш, ийи-үш хонукта тараа соктап, хүнезин белеткээр турдувус. Шак мындыг байдалга өөренири белен эвес турганы чугаажок. Суму төвүнден ыракка-даа чурттап турганнар бар. Кыштың соонда безин ынай-бээр чадаг кылаштажып өөренип турган бис.

Кыштадыр өөренгеш, номчуур, бижиир-даа, санның дөрт аргазын база билип алдывыс. 1936 чылдың күзүнүнде Түлүш Шактар-оол-биле мени Қызылдың каттышкан школазының нам салбырынга өөренири-биле чорудупкан. Ийи чыл хире өөренип турувуста сес кижини соңгу районнарже улуг улус школаларынга башкылаары-биле чорудупкан.

Чөөн-Хемчиктиң Чайлаг-Алаакка (амгы Чадаанага) башкылап эгелээн мен. Чадаананың ол-бо талазынга ийи бөлүк тургузуп алдым. Бижикти биче билир дөртен ажыг улуг кижилер аңаа өөренип турган. Өөренирингe таарымчалыг байдалдар турбаан. Өглерге өөренир, чүве бижиир самбыра безин чок, суугу кылыр хылыргай демирни самбыра орнунга ажыглап турдувус. Керосин чырыынга база чаг үзүнүң бүлүртүн чырыынга кичээлдээр турган бис. Ийи бөлүк аразынга кежээнин-не аъттыг, чадаг эзлештир чоруп ажылдап турдум.

Улуг улус өөредиринден бичии уруглар школазынче шилчип киргеш, Хөндергей, Баян-Тала эгe школаларын ажыдышкан мен. Куш-ажылчы базымымның баштайгы чылдарында эллээн бергелер менээ таварышкылаан. Башкының тускай эртемин дооспаан, арга-дуржулга мырынай чок турган мен. Билиимни бедидерин кезээде күзеп чордум. Ынчангаш сөөлүнде барып башкының тускай эртемин чедип алдым.

Башкылап чорааным баштайгы чылдар-биле амгы үени деңнээри берге. Керосин лампалары — Ильичиниң лампалары-биле, демир самбыралар дозулуг кара ыяш самбыралар-биле, ниити нара, ыяш оруннар —демир оруннар-биле, соктаан тараа, борбак эзт суглар ниитинин аъш-чем, идик-хеп хандырылгазы-биле солушкан. Чавыс, соңгалары бичии карангы бажынчыгаштар — чырык улуг делгем, хөй өрээл школалар-биле солуттунган. Бо бүгү Улуг Октябрьның, Совет эрге-чагырганын ачызы-дыр.

Мээн өөредип, кижизидип келген өөренникчилеримниң аразында дээди эртемниг башкылар, эмчилер, көдээ ажыл-агыйының тускай эртемнилери, геологтар, ужудукчулар бар болганынга сеткилимде өөрүп, чоргаарланып чоруур мен. Чижээ: Монгуш Кенин-Лопсан (чогаалчы), Куулар Доржу (эмчи), Николай Бады-Суур (агроном), Кара-оол Парыңмаа, Зоя Моламдай (башкы), Бартан Ойлуп (химия эртемнериниң кандидады) дээш өске-даа янзы-бүрү профессияның кижилерин хөйнү адап болур.

Амгы үеде Улуг-Хем районнуң Баян-Кол ортумак школазында 4—7 класстарда тыва дыл, литература болгаш төөгү башкылап турар мен. Мээн башкылап турарым өөренникчилер бирги удуңну чедиишкинниг уткаан. Оларның аразында 4—5 демдектиглер база хөй.

Октябрь революциязы-биле кады төрүттүнгеш, бежен харны харлап бистин республиканың улус өөренилге шугумунга үжен чыл дургузунда ажылдап келгеним дээш коммунистиг партияга, Совет чазакка өөрүшкүмнү илергейлеп тур мен. Ол дээрге Октябрьның ачызы-дыр.

О. НУРСАТ.

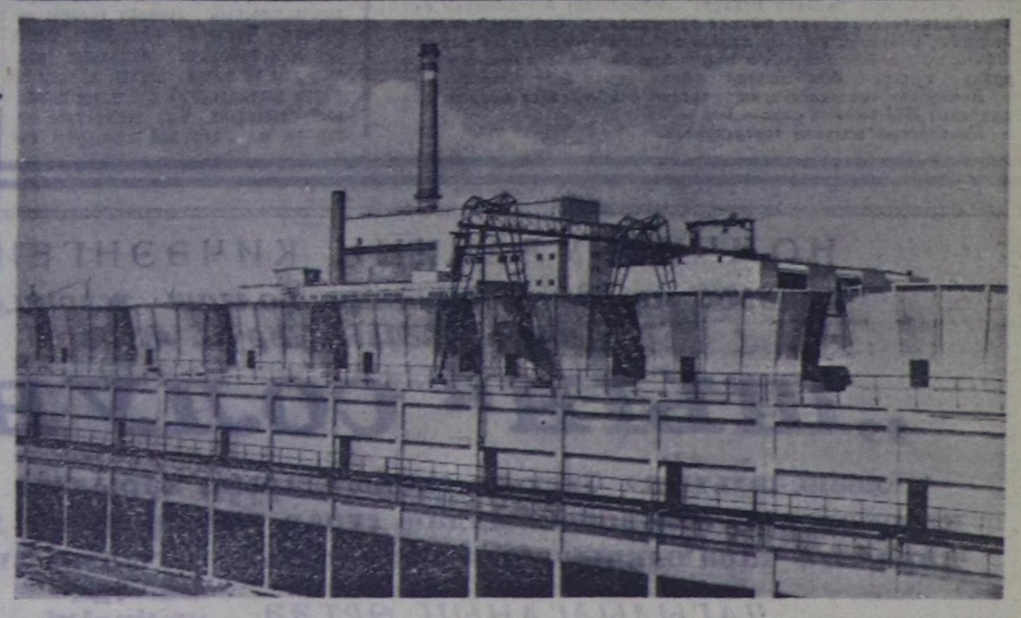

Чехословакияның 150 мүң киловатт күүлүг баштайгы атомнуг электростанциязын Ясловская Богницада (Барыын Словакия) тудуп турар. Ук станцияны Совет Эвилелиниң деткимчези биле тудуп турар. Станция ада-чурттуң арыглап болбаазыраткан ураны-биле ажылдаар.

Чурукта: «Богуницада» атомнуг электростанция.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

1967 ч. Ноябрь 12.
ШЫН
3-кү арын

МОСКВА. Улуг Октябрь байырлалының хүннеринде найысылалдың ажылчы чоннары болгаш оларның аалчылары Кызыл шөлде.
В. МАСТЮКОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Ноябрьда бир дугаар делгелге

Е. БЕЛАШОВА, ССРЭ-ниң улустуң чуруқчузу

Совет Эвилелиниң бүгү эвилелдешкен республикаларының күрүне туктары найысылалдың төп делгелге залының кырында киисиззн. Маңаа, Москваның төвүнге, күрүнеиң чартык үүс чыл оюнуң улуг байырлалының бүдүүзүнде совет чуруқчуларның бүгү-эвилел уран чурулга делгелгези ажыттынган. Сөолгу ийи чылдың дургузында совет чуруқчуларның тургускан эң эки бүгү чогаалдары — ийи муң ажыг улуг чурактарны, скульптураларны, сиилбирлелдерни Москвада делгеп көргүскен. Делгелгеде ийи муң чуруқчулар киржип турар. Делгелге Совет Эвилелиниң чурулга уран үүлүнүң хөгжүлдезиниң янзы-бүрү чурумалын берген.

ССРЭ-ниң чуруқчулар эвилелиниң баштаар черииң секретары Екатерина Белашова ук делгелгениң, совет чурулга уран үүлүнүң хөгжүлдезиниң кол мөзүлериниң дугайын Парлалга медээлериниң агентилелиниң дилээн өзугаар чугаалап берген.

Улуг гуманизмниң, социалистиг гуманизмниң идеязы — чаңгыс идеяның аайы-биле холбаалыг чуруқчуларның моон улуг коллективи бүгү делегейде чок деп бодаар мен. Делегейниң кижилериниң алдары, эргелери болгаш аас-кежии дээш демиселдің гуманизми ол болгай.

Совет чуруқчулар боттарының чогаадыкчы амылынга мөңге дириг, хөгжүп, уран мергежилдің бедиктерин чедип алырынче түүкүл салып турар социалистиг реализм уран үүлүнүң принциптериниң аайы-биле каттышкан.

Бистің национал республикаларывыска совет уран үүл онза кыска хуусаа дургузунда тыптып, хевирлеттинип келген. Ханы интернационалчы мөзү шиңгээген, национал уран үүлдү, чаагай чаңчылдарны өскүдериниң принциви оон үндезини болган. Национал республикаларның уран үүлү амгы үеним уран үүл культураларының бот-боттарын байыдарынга делгеми-биле үндезилендир тургустунуп турар. Социалистиг уран үүлдүң кызыгаар чок хөгжүүрүнүң болгаш ужуғарының үндезини шак ында.

Совет уран үүл кижиге бараан болур. Кижи дугайында шүүглел, чоннуң маадырлыг амыдыралының тоожузу, Чараш мөзүге, Шыдал-күшке, Эргеленигге, Ынакшылга болгаш Улуг угаанга — кижиниң нарын бүгү угаан-бодал амыдыралынга, хамааты алдарынга йөрээл ол.

Совет күрүнеиң чаалап алыышкыннары улуг. Эртем, техникага улуг амыдыышкыннарны кылганывыс-биле чергелештир угаан-бодал культуразының өзүлдезин көрүп турар-дыр бис, ол өзүлде чурулга уран үүлүнде, музыкада, литературада, театрда, кино уран чу[illegible]нде кайгамчык чайыннанчак илереп турар.

Уран үүл чокка болгаш оон дашкаар тура, бистің идеяларывыстың чаражын, өндүр улуун биле албас бис деп, улуг Ленин чугаалап чораан.

Фашизмниң дүмбей күштери-биле хосталганың болгаш чептүг чоруктуң күштери эптеш чок демисежип турар бистің үевисте кижизиг эвес үүлгедиглерге сеткил-сагыжындан оттуг килеңниг, боттарының амыдыралының дескел чок күжү-биле делегейге тайбын, аас-кежиин бодарадып турар Черниң ак сеткилдиг бүгү кижилериниң каттыжары эргежок чугула.

Демиселдің бергези, тиилелгениң өөрүшкүзү болгаш кижилерге ынак чурттаарының аас-кежии деп чүү ынча дээрин совет улус кымдан-даа артык билир.

НОМГА ЫНАКТАР

«Эртинени черден казар, эртемнерни номдан тывар» деп улустуң ханы уткалыг чечен үлегер чугаазы бар. Шынап-ла эртем-билиглериниң дулгүүрү номда, культураның болгаш эртемнериниң кайгамчык эртинезиында сиинккен. Кым-на номга ынакшып, чиңжерлеп чоруур болдур, ол билиглерже ханылап, хөйнү билир апаар. Номга ынак, оон өзүлүг өөнүктери болу берген улуг-даа, бичиидаа назылыг кижилер бисте санап четпес.

Каа-Хем районунуң Ильинка ортумак школазының өөреникчилери номга ынактар. Олар номну пропагандалап, чон ортузунга калбаа-биле нептередип турарлар. Пионерниң улуг вожатыйы Тамара Ивановна Савинага удуртқан «Номнуң аныяк өөнүктериниң чөвүлели» Ильинка школазында тургустунган болгаш оон ажылы кончуг солун. Ол чөвүлел үш чыл бурунгаар школачыларның эки эгелекчи чоруу-биле тургустунган, бодунуң ажылын хөй-ниитичи эгелээшкин-биле чорудып турар. Чөвүлелдің составынга эгезинде эвээш өөреникчилер кирип турган, чоорту оларның саны көвүлээн. Бо чылын 40 кижи чедир өскен.

Пионернин улуг вожатыйы Тамара Савина оон ажылын биллиг удургуп, солун болгаш ажыктыг ажылларны чорудып турар. «Номнуң аныяк өөнүктериниң» деп чөвүлелдің кол сорулгазы болза, хөй-ниитичи эгелээшкин-биле школачыларның, башкыларның, ада-иениң болгаш суурнуң чурттакчыларының ортузунга номнарны калбаа-биле пропагандалаары болгаш нептередип садыглаары болур. Номну пропагандалаар болгаш садыглаар талазы-биле оларның ажылы солун. Чөвүлел кежигүннери номнарны удуртқучзуундан хүлээп алгаш, өөреникчилерниң, башкыларның болгаш суурнуң чурттакчы чонунуң ортузунга тарадып турар.

Оларның ном тарадыр кол аргазы чурталга бажыңнарын кезип, номнарны номчуқчуларга чедирип садыглаары болуп турар. Кымга кандыг номнар хереглеттинип турарын билип алгаш, ном магазининден ук номнарны чагыдып ап, хереглекчилерге чедирип бээри чаңчыл болган. Чамдык үелерде ном баазаларын организастап турарлар. Ном баазаларын организастаар, литература кезээлерин эрттирер дээн чергелиг солун ажылларны ильинкачылар чорудып турар. «Номга ынакшылдыгларын булуңун» школада эки дерип тургускан. Чөвүлел турпустунганындан бээр Ильинка суурнуң чурттакчы чонунуң ортузунга хөй санныг, янзы-бүрү литератураларның номнарын тараткан.

Көдээ интеллигентилерниң, колхозчуларның хүүда библиотекаларын долдуруп четчелээринге чөвүлелдің кежигүннери — номнуң аныяк тарадыкчыларының дузалап турары өөрүнчүг. Түүгле бо юбилейлиг чылда бир муң рубльдің номнарын тарадыр деп хүлээлге алгаш, эрткен он айлар иштинде 997 рубльдің номнарын садыглаан. Чыл төнчүзүнге чедир ам-даа дыка хөй номнарны садыглаар дээш совет кежигүннери номнуг походтарны организастап чорудып турарлар. Ильинка школазында «Номнуң аныяк өөнүктериниң чөвүлелиниң» ажылынга Каа-Хем райпозунуң ном магазининиң эргелекчизи Надежда Тимофеевна Шуднова улуг дузаны чедирип, номнар-биле үргүлчү хандырып, ном тарадылгазын организастап чорударының аргасүмезин берип турар.

Номну пропагандалаар болгаш тарадыр талазы-биле чөвүлелдің ажылынга идепкейлиг киржип турар өөреникчилер Ильинка школазында дыка хөй. Оларның аразында Галя Кудрявцева, Галя Чепкасова, Ира Кирянова, Наташа Яковлева, Люда Дроздова, Агния Санарова, Саша Галочкин, Марина Батуева, Витя Бахарев болгаш өскелер-даа номнуң өзүлүг нептередикчилери болу бергеннер.

Ильинка школазының Тамара Ивановна Савинага удуртқан аныяк ном тарадыкчыларының номну пропагандалаар болгаш чон ортузунга нептередип садыглаар талазы-биле эки эгелээшкинин улуу-биле үнелеп көргеш, Тыва респотребсоюзтуң баштаар чери ук школада «Номнуң аныяк өөнүктериниң чөвүлелин» ийи удаа 50—50 рубль түүнүг библиотекаларбиле, а оон дыка хөй кежигүннерин «Ном пропагандизи» деп хөрек демдектери база белектер-биле шаннаан.

Ильинкачыларның бо чаагай эгелээшкинин республиканың өске-даа школаларынга калбаа-биле нептередири күзенчиг.

А. НАМЗЫН.

Тыва респотребсоюзтуң ном садыглаар килдизиниң начальникиниң оралакчызы.

Бүгү-эвилелдің ажык конкурузу

ССРЭ-ниң чазаның шиитпирин өзугаар ССРЭ-ниң культура министерстволу, Ленинград хоорайның күүскому, ССРЭ-ниң чуруқчулар эвилели, ССРЭ-ниң архитекторлар эвилели болгаш ССРЭ-ниң чурулга уран үүлдериниң академиязы Октябрьның социалистиг Улуг революциязынга алдар болдурар улуг тураскаалдың эң эки төлевилелин турүзарының ажык бүгү-эвилел конкурузун чарлаан.

Улуг тураскаалды Ленинградта Тура халыышкын шөлүнге турүзар.

Ук төлевилел Октябрьның социалистиг Улуг революциязының темазын тураскаал уран үүлүнүң аргалары-биле эң долу болгаш чайыннанчак илергейлеп көргүзер сорулгалыг. Тураскаалдың композициязынга кол тежаны Владимир Ильич Ленинниң шинчизи-биле холбаан турар ужурлуг.

Эң эки төлевилелдерни шаннап демдеглээр. Шанналдарның биразы — беш муң рубльди конкурс жюризиниң боттандырар деп саналдаан төлевилелинге ийикпе тураскаалды оон ынай төлевилээриниң үндезини кылдыр хүлээп алдынган төлевилелге тыпсыр. Ийиги шанналдың хемчээ үш муң рубль. Кайызы-даа беш-беш муң рубль түүнүг беш мактал шанналдарын база тыпсыр.

Конкурска төлевилелдерни тускай демдеглелдиг киирер, оон хуусаазы 1968 чылдың апрель 1-ге чедир.

Конкурстуң жюризи турааступнган.

УЖЕН ХАРЛААН ШИИ

1937 чылдың ноябрь 13-те Н. Ф. Погодиниң «Боолуг кижи» деп шиизин бир-ле дугаарында Москваның Евгений Вахтангов аттыг театрынга тургускан. Ол төөгүлүг хүнден бээр 30 чыл болганын совет театр уран чүүлү байырлап турар.

1936 чылда, Совет эрге-чагырга, театрның болгаш кинонуң сураглыг ажылдакчыларынга, Улуг Октябрьның хүннеринге база революцияның баштынчызы В. И. Ленинниң өндүр улуг ажыл-хераанге хамаарышкан бедик идейлиг чогаалдарны бараалгадырын кыйгырган турган. Анаа хамаарыштыр шии чогаадыкчызы Николай Погодин баштай «Ноябрь» деп аттыг киносценарийни чогааткан. Ол чогаалды режиссёр С. Юткевич кино кылдыр тургузар ужурлуг турган, ынчалзажок ук кинонуң тырттырылгазы саадай берген. Ол өйде вахтангговчулар ол-ла сценарийинге үндезилээш, шии бижиирин драматургка сүмелээннер. Суме өзугаар «Боолуг кижи» деп шии буде берген болгаш ону Улуг Октябрьның чаарби чыл оюнда көрүкчүлерге бараалгаткан.

«Ильичиниң овур-хевирин тургузар дээш, эң ылаңгыя шиини белеткеп турар үелерде, театрның бүгү коллективи база драматург канчаардаа аажок эп-найыралдыг, оваарымчалыг, улуг сорук-биле ажылдаанар. Аңгы-аңгы сценаларда маадырларның сорулгаларын, аажы-чаннарын чоорту өскерлип келириниң талазы-биле драматург бистерге улуг дузаны чедирген» — деп шииниң тургузукчузу Р. Симонов чугаалап турар.

Революсчу пролетариат-биле күш-ажылчы тараачыларның бот-боттарының аразында сырый харылзаазы — шииниң кол өзүл, сорулгазы кылдыр драматург көргүскен. Ынчангаш, солдат шинелдиг, империалистиг дайындан революстуг Петроградта чедип келген, бөлүүн тараачын Иван Шадрин шииниң кол маадыры болган.

Вахтангов аттыг театрга Шадриннин ролюн артист И. Толчанов ойнаан. Шынны дилеп чоруур кижиниң сагыш-сеткилин артист ажыдып шыдаан-даа. Смольныйга Ленин-биле таварылга болуп ужуражы бээринден эгелээш, өске-даа эпизодтарга бөдүүн кижиниң революциянның шынныг хераанге чоорту бүзүреп, оон идепкейлиг демиселчизи апаар кылдыр артисчи уран мергежил-биле көргүзери нарын херек.

Ынчан көрүкчүлер В. И. Ленинниң ролюнга шылгарангай шии артизи Б. Шукинни бир-ле дугаарында хайныыщкынныг магадал-биле көргеннер. Ол чүгле Ленинниң даштыкы овур-хевирин, шимчээшкиннерин чедишкиннинг көргүскен эвес, харыпдаа улуг баштынчының сагыш-сеткилиниң иштики шынарларын, оон бөдүүнүн, дыңнап-билип алгаш, чугаалажып орган кижизин бүзүредип шыдаарын дээш өске-даа чаагай мөзүлерин көргүзүп шыдаан.

Николай Погодиниң «Боолуг кижи» деп шиизи бистің хөй национал-дыг чурттувустуң дыка хөй театрларынга база даштыкыда-даа үнген.

Бистің Тыва республиканың хөгжүм-шии театрынга сураглыг «Боолуг кижини» ойнаан болгай. Бо дээрге, бистің аныяк республикавыстың культуразының кайгамчык дүрген өзүп олурарының тодаргай херечизиндир. «Боолуг кижи» деп шиде В. И. Ленинниң дириг бодун биске ойнап көргүскен, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи О. Д. Намдараага, Шадриннин ролюн күүсеткен Тыва АССР-ниң улустуң артизи Н. О. Өлзей-оолга болгаш ол шиде киржип турар театрның өске-даа артистеринге ук шиини эң баштай тургусканыдан бээр 30 чыл болганынга холбаштыр канчап байыр чедирбес боор.

В. СЕРЕН-ООЛ,
хөгжүм-шии театрының артизи.

СТУДЕНТИЛЕР „ОТЧУГАЖЫ"

Киев университединиң саналга төвүнүң инженерлери «Отчугаш-2» деп өөредилге машиналын чогаадып тургускан. Ол дериг шыйыышкын геометриязының, механика теориязының, материалдарының быжыының, электротехниканың болгаш өске-даа эртемнериң талазы-биле бодалгалар шиитпирлээриниң арганаңчылдарын студентилерниң шиңгээдип алырынга дузалаар.

«Кылымал башкының» ажылдаары жындыг: бодалганы боду шиитпирлээр дээрге студентилге берге болза, чогуур кнопказын базыптарга, чырык көргүзүү самбыралынга бижип каан тайылбыр көстүп келир. Бодалганы шиитпирлээриниң үшшин студентилге ол тайылбыр бээр, бодалга кылырының аргазын тодарадыр, херектиг литератураны айтып бээр. Ол-даа хоомай болза, демеи машинаны шыйыс шинчилиг тайылбырын бала бээр.

Кижи материалды ыяк өөренип, бодалганы анаа-ла шиитпирлевейн, харын оон аргазын боду тып турар болза, материалды угаан-сагыжынга эки шиңгээдип алыр деп чүүл биллиннгир. Ук машина материалды идепкейлиг өөренип көөрүнүң чогум-па ындыг аргазын ажыглаарынче албадаар. Чогуур бодалгаларны чүгле дөгере кылган соонда бодалганың дараазындагы үе-чадазын айтып бээр. Бодалганың шын болганын бадыткап бээр медээ бар.

Чаа машинаны бот өөредилгелиг студентилер онза экизинген.

(ПМА).

Эртем нептередикчилериниң конкурузу

Бүгү-эвилелдің «Билиг» ниитилелиниң президиуму 1968 чылда эртем-тайылбыр литературазының эң эки чогаалдарының өөлчегилиг конкурузун чорудар деп шиитпирлээр. Ол чогаадыкчы чарыштың сорулгаларының болгаш чурумунуң дугайында СЭТА-ның корреспондентизиниң айтырыгларын харыылавышаан, жюри даргазы академик А. Л. Яншин мынча дээн:

— Бүгү-эвилелдің конкурузун чорудуп эгелээнден бээр үш чыл болу берген. Конкурс чуртта үндүрүп турар эртем-тайылбыр литературазының шынарын бедидер, эртем, техниканың болгаш культураның эң чугула чедишкиннери-биле ажылчы чоннарны калбаа-биле таныштырар номнарны тургузарынга сураглыг эртемденнерни, чогаалчыларны, журналистерни киириштирер сорулгалыг.

1968 чылда чорудар конкурстуң чурумунда 1967 чылдаазындан ылгалыр онза чаартылгалар болгаш немелделер чок. Бистің чуртувуска эртип турар чыл дургузунда эң баштай парлаттынып үнген номнар хүлээп алдынар. Оларга салыр кол негелделер — эртемниң өйү келген материалын ылап ханы тайылбырлап бижиири-биле ооң массага биллиндирер болурун дүүштүрери болур. Конкурска киирер кандидатураны депшидер эргени «Билиг» ниитилелдің бүгү организацияларынга, ол ниитилелдің кежигүннери — тус-тус авторларга, парлалга черлеринге, күрүнеиң, хөй-ниитиниң өске-даа организацияларынга бергеи.

Эң эки эртем-тайылбыр номнарынга болгаш брошюраларынга мооң мурнуудаазы-биле бир дөмей, дипломнар, акша шанналарын тыпсыр.

ӨӨРҮШКҮМ

Улуг Октябрьның 50 чыл оюнуң бүдүүзүнде Титов кудумчузунда 80 аал ишти чурттаар бажында ийи өрээл квартираның дүлгүүрүн алдым. Ажылдан келгеш өрээлимге кирип кээримге, сагыш-сеткилим дойлу бээр-дир: бажыным иштинде арыг, чылыг болгаш чараш, суг-даа, газ-даа бар.

Улуска өөрүшкү чедирип турар тудугжуларга сеткилимниң ханызындан өөрүп четтирдим!

МЕЛЬНИЧЕНКО.

Кызыл хоорай.

СПОРТ

ТИИЛЕЛГЕ-БИЛЕ, ХОЛ БӨМБҮКЧҮЛЕРИ!

СТАМБУЛ. (СЭТА). Хол бөмбүүнүң талазы-биле Европаның чедиги чемпионадының хагдынар байырлыг өзүдалы Стамбулдың спорт ордузунга болуп турда, Совет Эвилелиниң Гимниниң хүндүткелдиг аялга үннериниң дыңналганы-биле чергелештир бистің Төрээн чуртувустуң тугу киискип үнген. Оон мурнуу чарыында хераанненнер маргылдаазының тиилекчилери болган бистің кыстарывыстың оон дарый өөлдар база бирги черни ап үнген. ССРЭ-ниң командазы 16 чыл болган соонда диптиг тергиин командазы атты эгидип алган.

Алдын медальар чедип алырының маргылдаа оруктарынга чүгле Европаның биезки чемпионнары — румынар эвес, харын делегей чемпиону деп аттыг-сураглыг Чехословакиянның командазы ышкаш шыырак удурланыкчы база таварышкан.

Өөлдар маргылдаазынга мөңгүн медальды Чехословакиянын хол бөмбүкчүлери ап үнген. Хүлер шанналдың эзэн Польшаның командазы болган. Дараазындагы черлерни туштузунда ГДР, Румыния, Венгрия, Югославия, Италия алгылаан.

* * *

КУБОК — МОСКВА ДИНАМОЧУЛАРЫНДА БАРГАН

МОСКВА. Москва «Динамозунуң» бут бөмбүкчүлери боттарының чуртташтары — Армияның төп спорт клубунуң спортчуларын шиитпирлиг маргылдаага 3:0 (2:0) санныг тиилээш, ноябрь 8-тің байырлал хүнүнде ССРЭ-ниң кубогунуң эзлери болу берген.

ССРЭ-ниң он дакпыр чемпионнары ССРЭ-ниң кубогун алырының маргылдааларынга ам үш удаа чедишкиннинг болган.

ХОККЕЙ

Ленинградтың хоккейжилери ноябрь 8-те боттарының кылымал дошту шөлүнге эң баштай ойнап үнген. Ленинград армейжилериниң алаанчылары оларның москвачы чаңгыс-клубчулары болган. Шыырак адаанажылгалыг эрткен маргылдаага Армияның төп спорт клубунуң хоккейжилери 4:3 санныг тиилээн.

Мөсквага, Армияның төп спорт клубунуң дошгуг шөлүнге, Киев динамочулары москвачы чаңгыс-клубчулары-биле ойнаан, 2:2 санныг хайымнашкан.

ЛЕНИНГРАД. Ноябрь 9-та чурттуң ийиги чемпионнары Армияның төп спорт клубунуң хоккейжилери-биле катап ужурашкан, боттарының ленинградчы чаңгыс-клубчуларын 4:2 санга уткан.

ГОРЬКИЙ. Ол черниң торпедочулары ноябрь 9-та чурттуң хоккей чемпионадының маргылдаазынга Новокузнецкиниң «Металлургун» удуп алган.

АНЫЯК МАТТЕС — РЕКОРДТАР ТИИЛЕКЧИЗИ

ЛЕЙПЦИГ. (СЭТА). ГДР чурттуг Роланд Маттес 200 метрге оргалап эжиштеш, делегейниң база бир рекордун чедип алган. Оон эртип келген үеде—Токио университединиң чемпиону Чарльз Хиккокстун (АКШ) рекордунуң түүнелиндеи бүдүн чартык секунда ажыг, 2 минута 07.9 секунда болган. Ноябрь 17-де 17 хаарлаар аныяк Маттестің ийиги улуг чедишкини ол. Улуг Октябрьның 50 чыл оюнуң хүнүнде Роланд үш чурттажы-биле кады 4×100 метр хемчээлдиг холумак эстафетага делегейниң база бир рекордун чедип алган.

(СЭТА).

Редактор К. К. КУДАЖИ.

Кино

НОЯБРЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Хоккеистер»** 10, **«Малиновкага болган куда»** 12, 1,55, 4, 5.50, 7.40, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Суг дувунде аквалангилер»** 10.30, 2.30, **«Хостуг салгын»** 12.30, 6.30, **«Ол хүнну саптыылы»** 4.30, 8.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **Урулларга дириг-чуруктар** 10, **«Мятежная застава»** 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«БОСТОК:» **Киночыынды** 10, **«Оны Роберт дээр»** 11.15, 1, 3, **«Шантеклерниң кадыны»** 4.50, 6.40, **«Хмель ажаалдазында ашактар»** 8.30 шактарда.

НОЯБРЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **Чаа киночыынды** 10, **«Малиновкага болган куда»** 12, 1.55, 4, 5.50, 7.40, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Малиновкага болган куда»** 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **Урулларга дириг-чуруктар** 10, **«Үш булуңчук»** 12, 2, 3.50, 5.40, **«Эдгар болгаш Кристина»** 7.30, 9.20 шактарда.

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕИИНГЕ

1968 чылдың солуннар болгаш журналдар чагыдылгазы чоруп турар

„ШЫН" СОЛУННУ

«Союзпечатьтың» бүгү-ле салбырларын, харылзаа белдирлерин, киоскилерин болгаш ажылдап гурар черлериңерде хөй-ниитиниң парлалга тарадыкчыларын дамчыштыр чагыдып ап болур силер.

ЧАГЫДЫЛГАНЫҢ ӨРТЭЭ: Чылда —6 руб., алды айда —3 руб., үш айда —1 руб. 50 коп.

Кызылдың автоорук транспортунуң автомобиль школазы III чергениң чолаачыларын өөредир курска сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

Өөредилге төлевири 108 рубль. Кичээлдеп эгелээр үеви 1967 чылдың ноябрь 20. Чугаалажып алыр чери: Кызыл хоорай, Шевченко кудумчузу, 113-А. Телефону — 34-94.

Чаа чылда журналды азы төп солунну баштайгы номеринден алырын күзезиңерзе, бо чылдың ноябрь 25-ке чедир хереглээн солунну азы журналды чагыдып алырынче далажыңар.

Чагылданы кайы-даа хуусаада чагыдып база хуусаазын узадып болур.

СОЮЗПЕЧАТЬ.

Редакцияның АДРЕЗИ:

Кызыл Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 23-54, агитация болгаш пропаганда киллизинин 37-13, көдээ ажыл-агый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал киллистериниң 21-27, иштики информация киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң чанында Парлалга эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, 1).

ТС—01358.